

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**
Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня: «магістр»

на тему

**«ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО
ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала:
студентка VI курсу, 61 групи
Спеціальності 013 «Початкова освіта»
Смаглюк Ольга Сергіївна

Науковий керівник:
к. пед. н., доцент Турчина Ірина Станіславівна

Роботу подано до розгляду « ___ » _____ 2020 року.

Студентка

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Рецензент

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри *дошкільної та початкової освіти*
протокол № _____ від « ___ » _____ 2020 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

В. о. зав. кафедри

_____ (підпис)

Ірина ТУРЧИНА

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ I ІО СТАН ДОСЛІДЖУВАНОЇ ПРОБЛЕМИ У ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	10
1.1. Основні підходи до розуміння формульального оцінювання	10
1.2. Оцінювальна діяльність педагога початкових класів	20
Висновки до першого розділу	29
РОЗДІЛ II ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ УЧНІВ	30
2.1. Сучасний стан підготовки майбутніх учителів початкових класів до формульального оцінювання учнів	30
2.2. Критерії та рівні сформованості готовності майбутніх педагогів до формульального оцінювання учнів	37
Висновки до другого розділу:	47
РОЗДІЛ III ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ	48
3.1. Організація констатувального етапу педагогічного експерименту	48
3.2. Зміст і методика підготовки майбутніх учителів початкових класів до формульального оцінювання учнів	56
3.2. Аналіз результатів дослідження	64
Висновки до третього розділу:	69
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТОК А	81
ДОДАТОК Б	86

ВСТУП

У контексті спрямування розвитку освіти в напрямку особистісного-орієнтованого навчання, демократизації, мають удосконалюватись і підходи до оцінювання навчальної діяльності учнів, адже однією з пріоритетних цілей сучасної освіти є навчити школярів порівнювати оціночні висновки, бачити їх зв'язок з критеріями оцінок і зв'язок критеріїв з певною системою цінностей, формувати власну позицію, розвивати здатність обґрунтовувати її.

Погляди сучасних науковців країн ЄС спрямовані на реформування теорії та практики класичного оцінювання. Вони вважають, що необхідно робити акцент на формувальне оцінювання.

Якісне формувальне оцінювання навчальних досягнень молодших учнів в першу чергу залежить від готовності вчителя початкових класів його здійснювати, і ця готовність має бути сформована у процесі вищої професійної освіти.

Питання вдосконалення та розвитку вищої педагогічної освіти розглядаються в таких нормативних документах, як Закони України «Про освіту» (2017) [57, с. 12], «Про вищу освіту» (2014) [54], Національна стратегія розвитку освіти в Україні у період до 2021 року (2013) [58], Педагогічна Конституція Європи (2013) [49 с. 113], Концепція розвитку педагогічної освіти (2018) [30], Концепція Нової української школи (2017) [29], проект «Фінська підтримка реформи української школи» (2018) [55] тощо.

Питання організації процесу навчання та оцінювання молодших школярів аналізуються у працях таких відомих українських учених, як Н. Бібік [7, с. 138], М. Вашуленко [9, с. 259], О. Савченко [61, с.247] та ін. Важливий внесок у розвиток вітчизняної педагогічної теорії щодо оцінювання навчальних досягнень учнів зроблено науковцями Г. Бутенко, І. Булах [10, с. 26], І. Іванюк, О. Локшиною [36, с. 196], Т. Лукіною, О. Ляшенком, дослідження яких присвячено проблемам оцінних технологій в Україні та зарубіжжі.

Питання організації формувального оцінювання було розглянуто такими українськими вченими як Н. Морзе, О. Барна, В. Вембер [44, с. 47], Г. Москалик та Л. Максимова [46, с.74], М. Пінська [50, с. 137], І Фішман і Г. Голуб [70, с. 174], Р. Шакірова [71, с. 36], Н. Гронлунд [14, с. 263].

Таким чином, підготовка майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання, що визначається сучасними шляхами вдосконалення проблеми оцінювання навчальних досягнень школярів молодшого шкільного віку, є важливим питанням з позиції модернізації педагогічної освіти.

Проте проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання учнів молодшого шкільного віку до теперішнього часу не була предметом окремого дослідження.

На думку провідних українських та європейських науковців та вчителів, формувальне оцінювання повністю відповідає гуманістичній парадигмі освіти, засадам компетентнісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного підходів. У той же час формувальне оцінювання сприяє успішній побудові індивідуальної освітньої траєкторії учнів, їхнього ставлення як самостійної, відповідальної, упевненої в собі особистості, здатної до рефлексії та саморозвитку.

Головним фактором успішного впровадження формувального оцінювання є вмотивованість педагога, особливо важливо формувати ці мотиви під час професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Майбутній вчитель початкових класів має розуміти, що формувальне оцінювання кардинально відрізняється від класичного.

Незважаючи на те, що в теоретичних та методичних дослідженнях є ряд цікавих напрацювань, процес підготовки майбутнього вчителя початкових класів до формувального оцінювання до цього часу не був предметом спеціального дослідження. Виходячи з цього, темою нашої роботи є: «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання учнів молодшого шкільного віку».

Метою дослідження є визначення, обґрунтування та експериментальна перевірка комплексу заходів, спрямованих на підготовку майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання

Відповідно до мети нами були сформовані такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз базових понять дослідження та з'ясувати основні підходи до формувального оцінювання в початковій школі.

2. Визначити та обґрунтувати критерії, показники та виявити рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання.

3. Експериментально перевірити ефективність запропонованого комплексу заходів щодо підготовки майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів у закладах вищої освіти.

Предметом дослідження процес підготовки майбутнього учителя початкових класів до формувального оцінювання учнів молодшого шкільного віку.

Методи дослідження:

теоретичні: вивчення й аналіз психолого-педагогічної, методичної, нормативної бази документів з метою уточнення поняття «формувальне оцінювання»; спеціальної літератури з метою визначення й обґрунтування феномена «готовність майбутніх учителів до формувального оцінювання учнів», розкриття його структури; визначення критеріїв і рівнів сформованості готовності до формувального оцінювання;

емпіричні: метод опитування, педагогічний експеримент, як метод дослідження для перевірки ефективності запропонованого комплексу заходів підготовки майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання; метод обробки результатів дослідження.

Практичне значення роботи: полягає у можливості використання результатів дослідження в практиці роботи закладів вищої освіти.

Апробація результатів дослідження:

Стрілецька Н.М., Смаглюк О.С. Використання прийомів (технік) формувального оцінювання на уроках інформатики у початковій школі. *Молодий вчений. Педагогічні науки.* № 6 (82) червень. Київ, 2020 р. С. 359-367

Турчина І.С., Смаглюк О.С. Особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до формувального оцінювання учнів. *«Наукова дискусія: питання педагогіки та психології»* Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 4-5 грудня 2020). Київ, 2020. С. 59

Експериментальна база дослідження: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. У дослідженні взяло участь 33 студента 21 та 22 груп факультету початкового навчання, спеціальності «Початкова освіта».

Структура роботи: Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (82 найменування). Загальний обсяг становить (87 сторінок), зокрема 78 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ I

СТАН ДОСЛІДЖУВАНОЇ ПРОБЛЕМИ У ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Основні підходи до розуміння формувального оцінювання

В Україні компетентнісно зорієнтована освіта – це відповідь на виклик сучасного суспільства, на вимоги нового постіндустріального етапу інформаційного розвитку. У час, коли на перше місце в усіх аспектах виходить людська особистість з її потребами, інтересами, емоціями та здібностями, як ніколи свого розвитку набуває гуманістичний та компетентнісний підхід до навчання майбутнього покоління [28].

Ключовими поняттями сучасного соціуму виступають ефективність і результативність, а основи ефективної поведінки людини у суспільстві закладаються за допомогою освіти і виховання дитини у сім'ї та школі. Під ефективністю розуміється насамперед можливість працювати самостійно; за власною ініціативою брати на себе відповідальність; уміння проаналізувати ситуації, що виникають та вміння застосовувати вже набуті знання для їх вирішення; здатність до співпраці у колективі [28].

Таким чином, завдання розвитку освіти в Україні безпосередньо пов'язані зі створенням ефективної моделі розвитку українського суспільства.

Хоча курс на компетентнісну освіту в Україні проголошений вже достатньо давно, проте і тепер питання ефективної моделі реалізації компетентнісного навчання залишається невирішеним: багато теоретичних аспектів вимагають свого практичного втілення, деякі повинні бути осмислені з урахуванням реалій шкільної практики, тобто перевірені експериментально [35, с. 110].

Однією із пріоритетних цілей сучасної школи наразі є розвиток особистості. Вона має бути готова до взаємодії із навколишнім середовищем, до самоосвіти та саморозвитку. Актуальні завдання початкової освіти наразі полягають у формування освітньої діяльності таким чином, щоб учні бажали

та вміли навчатись, розвивали пізнавальні інтереси та формували готовність до навчання на іншій освітній ланці. Тому важливе значення має контроль та оцінювання самостійності дитини, тобто вміння контролювати й оцінювати свою діяльність, установлювати й усувати причини труднощів, які виникають. Сформована сьогодні система оцінки якості навчальних досягнень учнів має серйозний недолік [21].

Незважаючи на те, що в останні роки було здійснено багато важливих кроків для підвищення якості системи контролю та оцінювання учнів, наразі в сучасній шкільній освіті існують протиріччя між ідеями гуманістичного особистісно орієнтованого навчання та існуючою системою контролю і оцінювання, яка недостатньо забезпечує процес індивідуалізації навчання та його мотивації для учнів.

Питання оцінювання в педагогіці є одним з найбільш суперечливих. Йому присвячено безліч наукових робіт, розроблено багато концепцій [40]. Ймовірно, що в процесі оцінювання одним із головних завдань є подолання суб'єктивізму. При цьому необхідно тримати певний баланс: для досягнення максимальної об'єктивності оцінювання дотримуватися особистісно орієнтованого підходу, оскільки кожен учень – це перш за все особистість, що володіє певним психотипом і вимагає індивідуального підходу. Тобто процес оцінювання повинен бути організований таким чином, щоб оцінка (в будь-якому її прояві) не була заключним етапом навчання, а, навпаки, слугувала стимулом для подальшого саморозвитку та самосвідомості.

Як правило, оцінка розглядається як інструмент покарання або заохочення і таким чином травмує особистість дитини. Система оцінювання виконує функцію зовнішнього підсумкового контролю з боку вчителя, а сам процес діяльності учня залишається без належної уваги. Увага акцентується на порівнянні навчальних досягнень між учнями, що деморалізує менш успішних учнів, знижуючи їхню самооцінку та мотивацію до навчання [61, 228 с.].

Практика викладання у школі показує, що рівні навчальних досягнень учнів, визначені у чинних «Критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів» (2011 р.), не часто актуалізуються у процесі навчальної діяльності: учень рідко має уявлення, чому він отримує ту чи іншу оцінку [6].

Оцінка часто не відображає індивідуальний розвиток і збільшення освітніх результатів кожного учня. Учні не отримують достатнього досвіду планування і реалізації власного навчання, у них відсутні навички адекватного самооцінювання і взаємного оцінювання.

У той же час тривалість періоду засвоєння знань і формувань умінь у кожного учня відбувається індивідуально. Підсумкова оцінка не завжди адекватно зображує особистісні досягнення учнів, їх індивідуальний прогрес у навчанні, не завжди позитивно впливає на їх мотивацію [11, с.119].

Для підвищення ефективності процесу контролю й оцінювання досягнень учнів в сучасній методиці існують підходи, що сприяють індивідуалізації навчального процесу, підвищують навчальну самостійність учнів та їх інтерес до навчання. Одним з таких підходів є формувальне оцінювання, яке ще можна назвати оцінюванням для підвищення ефективності навчання [63].

Система формувального оцінювання привертає увагу різних дослідників [70, с. 174]. Методи формувального оцінювання за своїм змістом і характером максимально відповідають основним принципам проблемно-діяльнісного навчання, в зв'язку з чим обидві педагогічні технології можуть гармонійно поєднуватися одна з одною. На думку М. Пінської, мета формувального оцінювання – «поліпшити якість навчання, а не забезпечувати основи для виставлення оцінок» [50, с.123].

Формувальне оцінювання ґрунтується на положеннях філософії конструктивізму (Ж. П'яже, Дж. Дьюї, Дж. Брунер, Н. Хомський) когнітивної психології (Л. Виготський), концепції *Mastery of learning* (Б. Блум).

Прогресивний характер конструктивістського підходу в галузі освіти полягає в тому, що процес навчання розглядається як участь у контексті наближеної до життя діяльності, а контрольні-оцінні процедури – як частина процесу отримання пізнавального досвіду.

Безпосередньо термін «формувальне оцінювання» запровадили англійські учені П. Блек та Д. Вільям. Вони розглядали оцінювання як усі дії вчителя та його учнів в оцінювання самих себе, що забезпечують отримання інформації, використовуючи зворотній зв'язок для корекції процесу навчання [77, с. 114].

Активна розробка теоретичних основ і вивчення практики застосування формувального оцінювання в західній педагогіці триває більше 20 років.

Історія виникнення ідей і розвитку теорії та технологій формувального оцінювання представлена у низці наукових робіт. Виділимо найбільш важливі моменти розуміння формувального оцінювання.

Оптимістичні прогнози щодо введення формувального оцінювання підтвердили дослідження, виявивши його позитивний вплив на навчання. На думку науковців, формувальне оцінювання дозволяє приймати рішення щодо шляхів і способів покращення освітніх досягнень кожного учня. Це відображено в публікаціях С. Кларка [78], Л. Шепарда [82], У. Харлен [79, с. 78], а також в колективних роботах П. Блека, А. Гарісона та інших [77, с.119].

У наявних джерелах постійно і неодноразово підкреслюється необхідність розрізняти оцінювання для навчання (*Assessment for Learning*), або формувальне оцінювання, і оцінку навчання (*Assessment Learning*), остання з яких проводиться для мети класифікації та звітності, а тому часто трактується як підсумкова оцінка [77, с. 121].

Формувальне оцінювання не є тотожним класичному поточному оцінюванню, яке активно використовувалось учителями в шкільній практиці, і значимість якого останнім часом була знижена. Дійсно, в тій ролі, в якій використовувалася ця форма оцінювання на уроці, вона себе вичерпала, але

не було запропоновано її альтернативи в нових умовах компетентнісного навчання. Формувальне оцінювання якраз і є такою альтернативою [23].

У зв'язку з цим не можна не відзначити роботи М. Heritage, яка стверджує, що рівень індивідуального прогресу учня може варіюватися в міру його навчання, вона пропонує модель формувального оцінювання, що враховує індивідуальний темп навчального прогресу учня [80]

У 2000-х рр. стало офіційно визнаним поняття «формувальне оцінювання», в зв'язку з чим затверджені деякі офіційні документи і рекомендації [81, с. 145]. З цього часу системи оцінювання ряду країн, орієнтовані не тільки на контроль, виставлення оцінок і фіксацію досягнень або невдач учнів, а й на підвищення ефективності їх освіти, визнають ефективним інструмент формувального оцінювання.

Формувальне оцінювання досить легко відрізнити від поточного. Якщо для поточного оцінювання перш за все було важливо констатувати результати діяльності учня на уроці, то формувальне оцінювання складається з компонентів, що дозволяють перетворити його на дієвий інструмент в процесі індивідуалізації та поліпшення процесу навчання: активна участь учнів у процесі власного навчання; інформування учнів про цілі навчання і критерії оцінювання (можлива спільна розробка цілей і критеріїв); використання самооцінювання і взаємного оцінювання згідно розробленими критеріями; забезпечення зворотного зв'язку, що дозволяє учням самим контролювати свої успіхи і визначати подальші навчальні завдання і способи їх здійснення [69, с. 25].

Роль формувального оцінювання в сучасному освітньому процесі буде зростати, адже за його допомоги здійснюється цілеспрямоване постійне спостереження за діяльністю учня з метою аналізу його індивідуального прогресу. Учень самостійно й усвідомлено визначає свої прогалини у знаннях і разом з учителем працює над їх усуненням. Частина контролю переходить до учня, трансформуючись у самоконтроль і самооцінку [16, с.63].

Актуалізація формувального оцінювання в школах України має свої складнощі, які насамперед пояснюються необхідністю зміни традиційних підходів до оцінювання, осмислення місця і ролі формувального оцінювання у процесі контролю навчальних досягнень учнів, розробкою ефективних форм її реалізації, переформатуванням навчального процесу у напрямку роботи над формами навчання, які покликані активізувати самостійну діяльність учнів і принципи співпраці в навчальному колективі [23].

Значущою складовою формувального оцінювання є покладання мети. По-перше, на відміну від звичної форми його реалізації покладання мети здійснюється безперервно, а не тільки на початку навчального року, семестру чи уроку.

Формування цілей має відбуватись не тільки з позиції вчителя, а й з позиції учня, тому вчитель повинен активно підключати учнів до постановки цілей уроку. Мета не є константною, вона може змінюватися під час навчального процесу, постійно аналізуючись та корегуючись. У свою чергу мета розбивається на реалізовані завдання. Паралельно з роботою з визначення цілей важливим компонентом є спільна розробка критеріїв оцінювання [44, с.46].

Цілі, як і критерії, повинні бути, конкретними, сформульованими з врахуванням вікових особливостей дітей. Вони повинні бути доступними і реалістичними, мати чіткі терміни виконання.

У ході обговорення учитель повинен переконатися, що дітям зрозумілі цілі і вироблені критерії. Градація критеріїв – це рівні навчальних досягнень учнів. Вони повинні співвідноситися з рівнями навчальних досягнень, відображених в освітніх стандартах, актуалізуючи їх [12, с.95].

Покладання цілей і критерії оцінювання тісно взаємопов'язані з важливим принципом формувального оцінювання – зворотнім зв'язком, який базується на аналітичній роботі, що здійснюється учнями у співпраці з учителем. В. Харлен, у своїх роботах підкреслює, що формувальне

оцінювання насамперед означає зворотний зв'язок, який допомагає учневі усвідомити провали в навчанні й усунути їх – це погляд вперед [79, с.84].

Зворотній зв'язок – це процес взаємодії учасників навчального процесу, який передбачає повідомлення та отримання інформації про конкретні дії, ситуації, спірні питання, які ведуть до досягнення мети. Під час уроку дітям пропонується усна і письмова форма зворотнього зв'язку: їх відповіді і роботи співвідносяться з навчальною метою.

У процесі спостереження треба використовувати різні рефлексивні техніки для визначення рівня засвоєння матеріалу. Це і сигнали рукою («зрозумів-не зрозумів» або «я не зовсім впевнений, що зрозумів») з подальшим з'ясуванням складних моментів у процесі розуміння; використання уточнюючих запитань [23].

У ході спостереження вчитель диференціює учнів і планує подальшу роботу: або розділяє учнів за рівнем досягнень і дає диференційовані завдання, або формує змішані групи, в яких учні, які оволоділи матеріалом, допомагають однокласникам.

Мотивація в процесі навчання забезпечується дотриманням певних принципів формульовального оцінювання, до яких належать [67]:

- відмова від конкуренції серед учнів, від рейтингів та нагород за правильно виконані завдання; пріоритет словесної похвали і заохочення;
- перемикання конкуренції на ігрові види діяльності або проєктну роботу, що дає можливість відмовитися від критики, яка спричиняє негативні емоції;
- принцип ситуативності навчальної діяльності, тобто добір навчальних завдань з елементом новизни і непередбачуваності, що будуть орієнтовані на життєвий досвід учнів;
- надання можливості учням удосконалити роботу і підвищити відмітку.

Використання таких принципів і підходів привчає дітей до ефективної самооцінки. Коли учні володіють навичками самооцінювання і взаємооцінювання, то питання про надійність і адекватність оцінки не виникає [33, с.76].

У системі оцінювання існує і поняття самооцінювання, коли учень самостійно оцінює свою діяльність. Самооцінювання має дві важливі особливості: по-перше, воно є процесом постійним, безперервним і супроводить саму діяльність; по-друге, в його процесі беруть до уваги і приховані огріхи, відомі лише самому учневі, які часто залишаються поза полем зору зовнішнього оцінювання. Звичайно, в практиці організації самооцінювання часто виникає потреба забезпечувати учнів еталоном діяльності й очікуваного результату або хоча б самого результату.

Самооцінювання учня повинно передувати оцінюванню вчителя, а не навпаки. Перед перевіркою роботи вчитель повинен нагадати учням про критерії оцінок, та запропонувати на їх основі перевірити і самостійно її доопрацювати. Поряд з самооцінюванням дуже важливо організувати і взаємооцінювання учнів. Хоча з метою уникнення конфліктних і конфронтаційних ситуацій взаємне оцінювання має проводитися не так часто, як самооцінювання [38, с.30].

Діти мають зрозуміти, що вони оцінюють не особистість, а виконану нею роботу. При цьому користь від процесу взаємооцінювання мають і ті, кого оцінюють, і ті, хто аналізує, так як у них з'являється можливість побачити й усвідомити свої власні помилки [67, с.575].

Взаємооцінювання має актуалізуватися за допомогою спеціальних технік, прийомів. Так, наприклад, при оцінці роботи одного з учнів, решта учасників групи визначають по одному позитивному моменту в роботі і моменту, який потребує вдосконалення (символи можуть бути обрані за допомогою учнів). Учні таким чином привчаються бачити перш за все позитивні елементи в роботі та пом'якшувати невдалі.

Формувальне оцінювання вимагає від вчителя зовсім іншого підходу до планування спільної навчальної діяльності та оформлення її результатів. Для цієї мети вчителю рекомендується вести свій особистий журнал для фіксування досягнень учнів. Відмітка, отримана в результаті формувального оцінювання, в класний журнал не виноситься [74, с. 169].

Формувальна оцінка не є складовим елементом сумативної оцінки, так як її мета насамперед полягає в мотивації і активізації навчальної діяльності. Однак, згідно з нормативними документами, що регулюють оцінювання навчальних досягнень учнів, вона може впливати на збільшення загального балу. Практика показує, що якщо навіть формувальна оцінка прямо не впливає на сумативну, то опосередковано вона сприяє її підвищенню і формуванню стійкої мотивації у дітей [8, с. 36].

Оцінювання учнів має набути системного характеру, оскільки тільки за таких умов воно матиме стійкий вплив на процес навчання. Відсутність системності та епізодичний характер оцінювання завжди мають негативний вплив на освітній процес. Навчання, як і оцінювання, мають бути індивідуалізовані, з урахування особистісних можливостей учня [7, с. 83].

Формувальне оцінювання повинно орієнтуватися на майбутнє, щоб допомогти учням у підготовці до успішного завершення навчального курсу та досягненні очікуваних навчальних результатів по закінченню вивчення предмета. Результати формувального оцінювання можуть бути враховані при визначенні кінцевої оцінки засвоєння навчального курсу. Це сприяє вдумливому ставленню учнів до формувального оцінювання. Також це допомагає розподілити остаточну оцінку на кілька проміжних, для яких варто використовувати різні методи оцінювання, що дозволить зменшити напруження, пов'язане з отриманням фінальної оцінки, під час якої можуть використовуватись лише два методи оцінювання [23].

Формувальне оцінювання передбачає організацію навчального процесу таким чином, щоб він приносив учням задоволення та яскраві емоційні

переживання, тому пріоритетним в навчальному процесі стає використання парно-групової роботи, проектних технологій, ігрових форм навчання.

Цікавою і корисною формою оцінювання є портфоліо. Портфоліо – це зібрані з певною метою роботи учня, які будуть демонструвати процес його розвитку, досягнень з предмету. Портфоліо може відображати як формувальне, так і підсумкове оцінювання і бути представлено в різних формах: робоче портфоліо, до якого включаються як слабкі, так і сильні роботи, робочі матеріали уроків (листи групової роботи, мозкового штурму); портфоліо процесу, в якому фіксується рефлексія учнів (листи самоаналізу, самооцінки, роботи з унесеними правками та ін.); демонстраційне портфоліо, яке включає в себе кращі роботи учня, відібрані за допомогою вчителя і впливають на сумативне оцінювання [47].

Учителю необхідно разом із учнями визначити мету портфоліо, місце у процесі навчання та критерії його оцінювання.

Формувальне оцінювання демонструє іншу модель взаємовідносин під час навчального процесу, яка лежить в основі компетентнісної освіти. Ця модель передбачає, що контроль та оцінювання навчальної діяльності пов'язані з мотивацією до навчання, в основі якої лежать насамперед особистісні цінності учня, його цілі, інтереси, його здатність до самостійного прийняття рішень [71, с. 54].

Формувальне оцінювання дозволяє аналізувати в сукупності як когнітивні, так і вольові й емоційні елементи діяльності, що в цілому позитивно впливає на мотивацію навчання та його ефективність. Воно безпосередньо пов'язане з новим осмисленням навчального процесу, в якому учень поряд з учителем стає активним суб'єктом навчання і передбачає відмову від жорсткої звітності та розвиток нової практики оцінювання [44, с. 48].

Таким чином, серед основних підходів до розуміння формувального навчання виділяють формувальне оцінювання як дієвий інструмент в процесі індивідуалізації та поліпшення процесу навчання. Цілепокладання під час

формування навчання не є стабільним, воно постійно аналізується та змінюється з огляду на індивідуальні особливості учня. Як один із підходів можемо виділити рефлексію учнів в ході навчального процесу. Таким чином учні беруть активну участь в розробці критеріїв оцінки та оцінюванні як такому.

1.2. Оцінювальна діяльність педагога початкових класів

Оцінювальна діяльність педагога є одним із найважливіших аспектів педагогічної праці. Вона у значній мірі сприяє успішності навчальних досягнень учнів. За умов її якісної організації можна своєчасно виявити успіхи та прогалини у знаннях та вміннях. Таким чином чітко окреслюються результати індивідуалізації та диференціації навчання, а вчителі та батьки отримують вичерпну інформацію про хід навчально-пізнавальної діяльності школярів [51, с. 28]

Розуміючи «розвиток» як «процес закономірної зміни, переходу з одного стану в інший, більш досконалий» [3, с. 25], вважаємо, що розвиток оцінювальної діяльності – це динамічний процес переходу зі стану традиційної оцінювальної практики до якісно нової, що відповідає сучасній парадигмі освіти. До теперішнього часу в педагогіці, психології, філософії накопичена певна сукупність знань, необхідних для розуміння і вирішення досліджуваної проблеми. Різні аспекти оцінювальної діяльності педагога висвітлені в працях педагогів і психологів:

- зміст і функції педагогічної оцінки (Ю. Бабанський [2, с. 178], В. Беспалько [5, с. 174], В. Полонський [52, с. 52] та ін.);
- вимоги до контролю та оцінки засвоєння рівня знань (І. Лернер [34 165], І. Якиманська [73, с. 41] та ін.);
- вплив рівня педагогічної майстерності на процес оцінювання знань і вмінь учнів (Н. Кузьміна [32, с. 45], Л. Мітіна [43, с. 136], А. Реан [60, с. 98] та ін.);

- організація оціночної діяльності за умов інноваційного розвитку освітнього середовища (Г. Ксензова [31, с. 85] і ін.).

Необхідність реформування оцінювальної діяльності визнається сьогодні багатьма вченими (В. Соколовим [64, с. 5], В. Сериковим [62, с. 189], Г. Ковальовою [26, с. 87], І. Ісаєвим [22, с. 347]). У педагогічній науці описані труднощі вчителів, що виникають при оцінці освітніх результатів молодших школярів (Т. Полякова [53, с. 70], Т. Шамова [72, с. 125] та ін.), Але недостатньо досліджено проблему управління розвитком оцінювальної діяльності вчителя в умовах Нової української школи (НУШ).

Проблема розвитку оцінювальної діяльності вчителя початкових класів як найважливішого компонента в системі його професійної діяльності істотно актуалізувалася в умовах становлення гуманістичної парадигми освіти.

Реальні зміни у змісті освіти, організації освітнього процесу вимагають і нових методів, форм, інструментарію оцінювання результатів. Перегляд існуючої системи оцінювання, а також взаємин вчителів та учнів в процесі оцінювальної діяльності є однією з найголовніших складових у розвитку шкільної освіти [42].

Тому проблема оцінювання навчальних досягнень учнів є надзвичайно актуальною саме в початковій освіті. Правильно обраний підхід вплине на успішність та навчальну дисципліну учнів, а також на їхню зацікавленість навчанням, а також виховання таких особистісних якостей як самостійність, ініціативність та наполегливість.

Г. Кумаріна визначає оцінювальну діяльність як результат внутрішнього зіставлення людиною своїх дій і вчинків зі «зразками», що містяться в громадських оцінках соціальних процесів, тобто заданих ззовні [33, с. 76]

У сучасній школі терміни «відмітка» і «оцінка» часто вживають в одному значенні. Нехай вони взаємопов'язані, але необхідно бачити різницю

в цих поняттях. Відмітка висловлює оцінку умінь, знань і навичок дитини. За нею учнів судять про їх успішність і рівень розвитку.

Шкільна оцінка є невід'ємною частиною навчального процесу, проте одночасно не називає ті вміння, які оцінені вчителем. Високі оцінки часто не дають об'єктивної характеристики рівня розвитку. Відмітка не виражає старань учня, а є лише кількісним показником [13, с. 174].

За З. Кокарьовою, «оцінка» «в будь-якій діяльності завжди є вираженням відносин рівня досягнутого до того, що повинно бути зроблено (до ідеалу, зразку, шаблону). Вона закладена в самій сутності людської поведінки та будь-яких її занять». Так виникає саморегуляція, самоврядування на основі самооцінки [27, с. 78].

Ш. Амонашвілі, вказує, що «оцінка – це процес, діяльність (або дія) оцінювання, що здійснюється людиною»; «Відмітка є результатом цього процесу, цієї діяльності (або дії), їх умовно-формальним відображенням» [1, с. 45].

Сучасний етап розвитку української освіти пріоритетною метою навчального процесу є особистісний розвиток учня. Саме тому особливо важливими постають наступні компоненти оцінювальної діяльності вчителя:

- якісний рівень знань, умінь та навичок з предмету. Їх відповідність до вимог державного стандарту початкової освіти;
- ступінь сформованості діяльності молодшого школяра (комунікативної, читацької, трудової, художньої);
- рівень розвитку основних якостей розумової діяльності (спостереження, аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення, викладення своїх думки, творчий підхід до вирішення навчальних задач і ін.);
- рівень розвитку пізнавальної діяльності, інтересів та ставлення до навчання;
- ступінь старанності.

Коли говорять про контрольну-оцінювальну діяльність, то в першу чергу мають на увазі діяльність вчителя. Оцінювальна діяльність учителя –

це діяльність особливого роду, що включає в себе контроль, перевірку, оцінювання та кінцевий результат – відмітку, спрямовану з боку педагога на учня, з метою визначення рівня знань учня та впливу на нього з позитивного боку. В залежності від особистісних якостей педагога, від спрямованості його діяльності, від стилю і манери викладання предмета у кожного вчителя свої форми контролю, критерії оцінки і відмітки [53, с. 71].

Перший параметр оцінюється відміткою за результат навчання, інші – словесними судженнями (характеристиками учня). Слід звернути особливу увагу на необхідність посилення ролі постійних спостережень за рівнем пізнавальних інтересів і самостійністю учнів.

Перш за все, необхідно враховувати психологічні особливості дитини молодшого шкільного віку: невміння об'єктивно оцінити результати своєї діяльності, слабкий контроль і самоконтроль, неадекватність прийняття оцінки вчителя та ін. Будь-яка перевірка знань повинна визначатися характером, обсягом раніше вивченого матеріалу і рівнем загального розвитку учнів [68, с. 49].

Вчителю слід пам'ятати, що однією з основних вимог до оцінювальної діяльності є формування у школярів умінь оцінювати свої результати, порівнювати їх з еталонними, бачити помилки, знати вимоги до робіт різного виду. Робота вчителя полягає у створенні певної громадської думки в класі: яким вимогам відповідає робота на «відмінно», чи правильно оцінена ця робота, яке загальне враження від неї, що потрібно зробити, щоб виправити ці помилки? Ці та інші питання стають основою колективного обговорення в класі і допомагають розвитку оцінювальної діяльності школярів [24, с. 95].

Відміткою оцінюється результат певного етапу навчання. Поки діти тільки починають пізнавати основи читання, письма, лічби, поки не досягнуті певні результати навчання, відмітка більше оцінює процес учіння, ставлення учня до виконання конкретної навчальної задачі, фіксує несталі вміння і неусвідомлені знання. Виходячи з цього, оцінювати відміткою цей етап навчання недоцільно.

У сучасній системі освіти стало актуальним дослідження нових підходів контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів. Альтернативні способи оцінювання освітніх досягнень учнів повинні бути основою для відмови від принципів і методів традиційної – дванадцятибальної системи оцінки; використанні різних оціночних шкал; стимулюванні оціночної самостійності учнів; прогнозуванні успішності кожного учня. Їх впровадження дозволяє підтримувати психологічне здоров'я особистості, знизити ризик виникнення стресових ситуацій, а значить і рівень тривожності учнів [38, с. 33].

У теорії і методиці професійної педагогічної освіти відчувається фрагментарність знань про процес вдосконалення оцінювальної діяльності педагогів, що є особливо неприпустимим на тлі посилення ризиків у прийнятті професіоналами самостійних рішень.

Невідповідність професійної компетентності і ментальності сучасного вчителя вимогам модернізації загальноосвітньої школи пояснюється не стільки невідповідністю майбутніх педагогів до виникаючих і вже існуючих видів педагогічної діяльності, скільки їх недостатньою підготовкою до оцінки відповідності педагогічних засобів [37, с. 74].

Обмеженість культури оцінювальної діяльності вчителя, є вразливою для критики з точки зору якості та обґрунтованості, проявляється у збереженні орієнтирів педагогічної свідомості на морально застарілі педагогічні цінності (знання-центрована орієнтованість особистих професійних установок, застарілі психолого-педагогічні знання) [48, с. 26]. Формування культури оцінювальної діяльності педагога стримує відсутність наступних позитивних якостей професійної ментальності:

- взаємодія суб'єктів освітнього процесу (зокрема, суб'єктна взаємодія в оцінювальній діяльності),
- взаємоповага,
- демократичність,
- гармонійність рефлексії.

Удосконалення процесу освіти майбутніх вчителів початкових класів дозволяє переглянути деякі погляди на сам процес управління розвитком оцінювальною діяльністю педагога [48, с. 25].

Це дозволяє розглядати майбутнього вчителя як суб'єкта процесу розвитку своєї оцінювальної діяльності: який розуміє і приймає необхідність її змін, визначає цілі саморозвитку, організовує процес освоєння і впровадження нових підходів до оцінювання в практику [11, с. 86]. Можна уявити саморозвиток оцінювальної діяльності педагога у такий спосіб:

- самовизначення: оцінка власної оцінювальної діяльності з позицій сучасних вимог до оцінки навчальних досягнень школярів, визначення необхідності її оновлення, приведення у відповідність сучасним вимогам;
- самоорганізація: сприйняття і засвоєння теоретичних положень і технологічних компонентів нової моделі оцінювання;
- самомотивація: уточнення або оцінка актуальності своїх інтересів, здібностей, знань, пошук власної орієнтації, цілей, які забезпечують відповідність сучасним вимогам до оцінювальної діяльності педагога;
- самореалізація: апробація нової моделі оцінювання, реалізація оцінювальної діяльності відповідно до нових норм, прояв креативних здібностей в умовах інноваційної оцінювальної діяльності.

На нашу думку, розвиток оцінювальної діяльності вчителя початкових класів у системі професійного навчання буде ефективним за дотримання таких організаційно-педагогічних умов:

- наявність варіативного навчально-методичного комплексу, що відповідає цілям і змісту загальної та фахової підготовки, забезпечує оцінювальну діяльність майбутнього вчителя початкових класів у відповідності до сучасних вимог та надає можливості для рефлексії;
- створення відповідного освітнього простору для розвитку фахових професійних компетентностей у позааудиторний час;
- науково-методичний супровід як організована продуктивна взаємодія суб'єктів освітньої діяльності, спрямована на розвиток

оцінювальної діяльності майбутнього вчителя початкових класів і, як наслідок, на створення науково-методичних умов, що сприяють підвищенню її ефективності [48, с. 24].

У результаті взаємодії викладача та студента у процесі фахової педагогічної підготовки сформується суб'єктна активність майбутнього вчителя (саморозвиток), яка буде виражатися таким чином: (Рис 1.1):

Рис.1.1. Модель суб'єктивної активності майбутнього педагога

- у ціннісному ставленні до оцінювальної діяльності, що заснована на усвідомленні особистісних смислів і власної системи цінностей (смисловий компонент);

- в усвідомленні своїх можливостей, своєї ролі, логіки і засобів здійснення оцінювальної діяльності у майбутній професійній діяльності (рефлексивний компонент);

- у здійсненні оцінювальної діяльності на підставі володіння змістом і технологією, що відповідають сучасній парадигмі освіти (операційний компонент)

При дотриманні описаних вище умов оцінювальна діяльність вчителя початкових класів буде наповнена змістом, відповідним цілям особистісно-орієнтованої парадигми освіти і вимогам до освітніх результатів молодших школярів, які виступають в якості критеріїв їх оцінки, забезпечена технологією оцінювальної діяльності, відповідної принципам особистісно та діяльнісно-орієнтованої освіти і сприяє формуванню та розвитку особистості молодшого школяра [18, с. 103].

Культура оцінювальної діяльності педагога забезпечує поступову інтеграцію української системи освіти в світову, спадкоємність в оцінювальній діяльності суб'єктів освітнього процесу, співвідношення якості оцінки вчителя і учня, вибір методик оцінювання, адекватних особистісним досягненням школяра; змінює якість оцінювання результатів діяльності учня, вчителя, освітнього закладу в цілому [63].

Таким чином, оцінювальна діяльність вчителя початкових класів зосереджена на виявленні та порівнянні на різних етапах навчання результатів освітньої діяльності учнів. Оцінювальна діяльність зводиться до таких компонентів як перевірка, оцінювання та облік навчальних досягнень учнів. Модернізація сучасного освітнього процесу призводить до глобальних змін у формах, методах та інструментах оцінювання. Розвиток особистості школяра – це пріоритетна мета навчання.

Разом із цим оцінювальна діяльність учителя початкових класів має відповідати вимогам Державного стандарту початкової освіти, оцінювання має відображати ступінь розвитку основних якостей розумової діяльності дитини, ступінь сформованості діяльності школяра, рівень розвитку пізнавальної активності, інтересів та ставлення до навчальної діяльності. Сучасний вчитель початкових класів має критично ставитись до

оцінювальної діяльності, визначає цілі саморозвитку, організовує процес освоєння та впровадження нових підходів до оцінювальної діяльності/

Висновки до першого розділу

Під час аналізу педагогічних та методичних джерел було з'ясовано, що проблема оцінювання загалом та формувального оцінювання, зокрема, є багатогранною та складною. У структурі педагогічної діяльності саме контроль та оцінювання виступають найбільш важливими та обов'язковими елементами.

Оцінювання освітньої діяльності – це сфера, яка вимагає постійного вдосконалення методів та форм роботи, що сприяють більшій ефективності освітнього процесу. Наразі широкого поширення набули думки, що педагогічне оцінювання має ґрунтуватись передусім на принципах конструктивізму та позитивної філософії. Учня оцінюють не за ступенем його невдач, а за рівнем особистісних досягнень.

Саме формувальне оцінювання, за рахунок інтеграції рефлексії, постійного аналізу навчального процесу стало однією із головних форм оцінювання. Завдяки формувальному оцінюванню учні здатні самостійно усвідомлювати свої власні можливості та здібності. Фундаментом для широкого запровадження формувального оцінювання має стати початкова школа.

РОЗДІЛ II

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ УЧНІВ

2.1. Сучасний стан підготовки майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання учнів

Удосконалення сучасного освітнього процесу, у тому числі і вдосконалення форм процедур оцінювання вимагає постійного покращення та підвищення професійних навичок педагога.

Наразі правила, закони, накази та постанови про організацію освітнього процесу докорінно змінюються. Оновлення компонентів освіти потребує модернізованих підходів. Це слугує причиною зміни та оновлення вимог до сучасної педагогічної діяльності учителя, який повинен бути готовим до творчого підходу та застосування новітніх технологій у навчанні. Все це має сприяти гармонійному та всебічному розвитку дитини. Однією із форм роботи, що потребує найбільшого оновлення – оцінювальна діяльність. Така діяльність має носити формувальний характер, яка у науково-педагогічній літературі має назву формувальне оцінювання [20, с. 109].

Майбутні педагоги є реалізуючою силою державної політики в освітній сфері. Вони мають змогу першочергово впливати на розвиток майбутнього покоління, формувати в них цілісну всебічно розвинену особистість, що готова до реалізації себе як учасника сучасного динамічного суспільства. Тож, наразі підготовка майбутніх вчителів має найвищу цінність [25, с. 45].

Від рівня професійно-педагогічної підготовки майбутнього учителя залежить, наскільки компетентною буде його діяльність у майбутньому, чи зможе він пристосуватись до викликів сьогоденні у вихованні та навчанні майбутнього покоління. Саме тому, питання підвищення вимог до підготовки майбутніх вчителів є як ніколи актуальним в контексті розвитку державної системи педагогічної освіти. Особливо важливе значення у становленні та

розвитку майбутнього спеціаліста відіграє загальнопедагогічна підготовка, у якості компонента в системі професійної підготовки [28].

Аналіз науково-педагогічних джерел продемонстрував, що питанню загальної підготовки майбутніх учителів початкових класів до різних видів професійної діяльності приділяється досить велика увага, проте одним із найважливіших складників діяльності педагога є контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів [27, с. 47]. Варто зазначити, що під час отримання професійної освіти у майбутнього педагога варто сформувати готовність до оцінювальної діяльності, як компонента професійної майстерності, що забезпечується через розвиток та формування особистості майбутнього спеціаліста.

Система професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів має враховувати розробку такого компонента як готовність до оцінювальної діяльності учнів. Першочергово його формування має відбуватись через засвоєння студентами знань та умінь щодо змісту, функцій, завдань, об'єктів, критеріїв та норм, форм та способів оцінювальної діяльності. Готовність студентів до оцінювальної діяльності виражається через комплексне вміння оцінювати навчальні досягнення школярів молодшого шкільного віку. Ефективна фахова підготовка майбутнього вчителя початкових класів має забезпечувати повноцінне та взаємопов'язане формування мотиваційного, змістового та процесуального компонентів [6].

У період професійно-педагогічної підготовки майбутній вчитель початкових класів має набути навичок індивідуального підходу до оцінювання результатів навчання учнів. Разом із тим, майбутній педагог має розуміти, що контроль-оцінювальна діяльність належить як учителю так і учню. У той же час учень має розуміти, що результат оцінювання це не остаточний результат, а відображає його рівень знань і умінь лише на даний час. Співпраця вчителя і учня має бути направлена на досягнення омріяного результату в певний, сприятливий для учня спосіб [43, с. 101].

Формувальне оцінювання покликане виробити спільні критерії, за якими буде відбуватись оцінювання результату навчальної діяльності учнів. Крім того, таке оцінювання вибудовує навчальну траєкторію учнів на основі їх можливостей та досягнень. Воно дозволяє діагностувати досягнення учня на певному етапі освітнього процесу, вчасно побачити проблеми та запобігти їх розвитку, є засобом стимулювання та мотивування дитини до здобування найвищих результатів навчання [23].

Методичний інструментарій формувального оцінювання буде працювати якісно у тому випадку, коли вчитель уміло ним користується, заважаючи на тему, мету та завдання освітньої діяльності. Тому процес професійної підготовки студентів спеціальності 013 Початкова освіта має бути спрямований і на набуття навичок формувального оцінювання. Виходячи з цього, важливим напрямом освітньої діяльності у закладі вищої освіти має бути система підготовки майбутніх педагогів до використання формувального оцінювання у професійно-педагогічній діяльності [44, с. 46].

Насамперед, варто згадати, що існує ряд нормативно-правових документів, що регламентують підготовку майбутніх учителів початкових класів до оцінювальної діяльності загалом та формувального оцінювання зокрема.

Документом, який заклав основу сучасній модернізації української освіти, можна вважати угоду між урядами Фінляндії та України, підписану у 2018 році. Саме цей документ є відображенням політичних змін у сфері освіти [18, с. 147]. Цією угодою охарактеризовано план реалізації всіх етапів реформування освіти за програмою «Нова українська школа», значна увага приділяється модернізації системи професійної освіти вчителів початкових класів та окреслено кроки щодо забезпечення цих процесів у контексті компетентнісного підходу.

У 2018 році було розроблено Концепцію розвитку педагогічної освіти. Вона була сформована в якості програми дій уряду з метою поліпшення системи професійної підготовки майбутніх педагогів. Зокрема, за мету було

взято створення базису для підготовки нового покоління педагогічних працівників, які зможуть втілити ідеї та плани цієї концепції. Концепцією окреслено стан педагогічної освіти сьогодні та перспективи її майбутнього розвитку. Крім цього, особлива увага приділяється питанню дисбалансу між запитом суспільства на високоосвічених фахівців та сучасними реаліями у сфері педагогічної освіти і готовності вчителів до роботи у сучасних реаліях освітніх реформ.

З огляду на тему нашого дослідження, варто звернути увагу на таку тезу Концепції: «педагоги мають бути готовими розробляти й упроваджувати новий зміст, методики (технології) навчання, вивчати кращий досвід освітянської спільноти та творчо його використовувати у власній діяльності» [30].

На сучасному етапі розвитку української освіти ще одним важливим нормативним документом є Концепція Нової української школи [29]. Цей документ дозволяє суттєво розширити професійну свободу вчителя. Згідно з Концепцією, учитель має право на вільний вибір методів та форм навчання. Він має змогу обирати технології навчання учнів у відповідності до індивідуальних особливостей здобувачів освіти та їх потреб. За педагогом залишається вибір навчальних програм та систем навчання, а також підручників, посібників та інших методичних матеріалів.

Концепція сприяє максимально ефективному використанню варіативного характеру початкової освіти для того, щоб досягти найбільш вражаючих освітніх результатів, визначених у Державному стандарті початкової освіти. У документі зосереджено увагу на відповідному мотивуванні педагогів, їх підтримці в реалізації сучасних програм та забезпеченні вчителів зручними формами для освіти та розвитку.

Державний стандарт початкової освіти є сучасним путівником у ефективній та якісній підготовці майбутніх учителів початкових класів. Його положення варто враховувати під час реалізації компетентнісного підходу. Найважливішим є формування серед школярів молодшого шкільного віку

ключових компетентностей та наскрізних умінь. Саме цей підхід покликаний сформувати у майбутніх спеціалістів здатність до моделювання уроку, під час проведення якого педагог має практично спрямовувати діяльність учнів та інтегрувати навчальний матеріал.

Важливим компонентом нашого дослідження є аналіз особливостей вимог до діяльності вчителя початкових класів, що визначені у нормативних документах. Одним із таких є проєкт Галузевого стандарту вищої освіти з підготовки бакалавра за спеціальністю 013 «Початкова освіта» (2016 р.). Документом схарактеризовано зміст професійної складової майбутніх вчителів початкових класів та його результативні складові, які представлено сукупністю предметних та фахових компетентностей. У здобувачів освіти ці компетентності представлені у вигляді вмінь знаходити вирішення складних педагогічних задач.

Для набуття професійної компетентності майбутні учителі початкових класів мають сформувати достатньо високий рівень таких загальних компетентностей: загальнонавчальна, інформаційно-аналітична, дослідницько-праксеологічна, комунікативна, громадянська, етична, соціокультурна, компетентність міжособистісної взаємодії, адаптивна, рефлексивна, здоров'язбережувальна та інформаційна. Для якісного та успішного здійснення навчальної діяльності вчителю необхідно володіння всіма вищезазначеними компетентностями.

Під час етапу доекспериментального дослідження нами було проаналізовано Освітньо-професійну програму першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, за спеціальністю 013 «Початкова освіта», кваліфікацією «Бакалавр початкових класів, вчитель початкових класів».

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до формувального оцінювання учнів спрямована на створення умов для формування оцінювальної компетентності студентів загалом та навичок формувального оцінювання зокрема, в усіх видах освітньої діяльності на необхідному рівні.

Аналіз освітньо-професійної програми підготовки продемонстрував, що підготовка майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання відбувається опосередковано протягом всього періоду здобування освітнього ступеня бакалавр.

Однією із фахових компетентностей, формування якої передбачено освітньо-професійною програмою [56] є «формування здатності до здійснення формувального та підсумкового оцінювання навчальних досягнень учнів. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів з предметів з урахуванням їх вікових особливостей та специфіки предметів; усвідомлювати рівень власних досягнень, розуміти необхідність постійного підвищення кваліфікації та особистісного розвитку, здійснювати самооцінку, систематично вдосконалювати свої фахові компетенції, визначати напрям особистісного розвитку».

Серед компонентів освітньо-професійної програми, що забезпечують підготовку майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання молодших школярів, важливу роль відіграють дисципліни професійної та практичної підготовки.

На факультеті дошкільної, початкової освіти і мистецтв Національного університету імені Т.Г.Шевченка підготовка майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання розпочинається у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу. Цикл професійної підготовки розпочинається зі «Вступу до спеціальності» та «Основ педагогіки», які вивчаються протягом першого семестру. Під час опанування цих дисциплін студенти ознайомлюються зі специфікою педагогічної професії та теоретичними основами педагогіки, що є ґрунтом для набуття компетентностей, необхідних для якісного виконання оцінювальної діяльності. У другому семестрі вивчаються такі дисципліни, як «Дидактика» та «Педагогічна психологія», засвоєння яких дозволяє сформувати компетентності, необхідні для формувального оцінювання навчальних

досягнень учнів початкових класів. Починаючи із IV семестру формування вищезначених компетентностей у майбутніх учителів відбувається під час засвоєння таких компонентів освітньої програми, як: «Педагогічні технології в початковій школі» та «Методики навчання освітніх галузей». Варто зазначити, що останній компонент представлений широким діапазоном дисциплін професійної спрямованості, які формують у майбутніх учителів навички формувального оцінювання молодших школярів.

Нами було проаналізовано робочі навчальні програми дисциплін, що сприяють підготовці майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання учнів. Під час аналізу з'ясовано, що серед переважаючих форм підготовки є лекції, семінарські або практичні заняття та навчальна практика (безвідривна, навчально-виховна, навчально-педагогічна та виробничо-педагогічна). Щодо навчальної практики, то відмічається поступове зростання практичного аспекту: від безвідривної у III семестрі до виробничо-педагогічної в VII.

Аналізуючи цикл практичних занять професійно-практичної підготовки було відмічено, що застосування різноманітних методів та прийомів навчання відбувається в залежності від форми заняття. Найбільш поширеними є: повідомлення інформації, пояснення нових термінів та понять, самостійних пошук студентами, розв'язання методичних задач, навчально-тренувальна діяльність, спостереження за уроками та їх обговорення із застосуванням методичних дискусій тощо.

Під час аналізу вищезгаданих програм було помічено, що співвідношення між формуванням знань та умінь у багатьох програмах здійснюється на користь перших. Насамперед, має місце більш детальний опис сформованих знань, ніж умінь. Серед умінь переважають аналітичні. Очевидно, що у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів варто досягти балансу між знаннями та вміннями, який би дозволив покращити її рівень.

Таким чином, у ході аналізу нормативних законодавчих документів та освітньо-професійної програми підготовки майбутнього фахівців за спеціальністю 013 Початкова освіта щодо проблеми дослідження було виявлено, що в процесі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя висвітлюються питання актуальних підходів до навчання учнів та їх оцінювання, зокрема. Проте все ще недостатньо глибоко та змістовно вивчено питання підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня до формуального оцінювання учнів молодшого шкільного віку.

2.2. Критерії та рівні сформованості готовності майбутніх педагогів до формуального оцінювання учнів

У професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» серед інших трудових функцій вчителя початкових класів виокремлюється функція забезпечення та підтримки процесу навчання, виховання та розвитку учнів. Цією функцією охоплюється формувальне та підсумкове оцінювання навчальних досягнень школярів, а також простеження динаміки особистісного розвитку дитини в процесі навчання та здатність до самооцінювання результатів із застосуванням засобів педагогічного впливу з метою забезпечення якості навчального і виховного процесів учнів початкових класів [15, с. 25].

Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формуального оцінювання формується на потребах у ціннісному ставленні людини як суб'єкта до об'єкта з точки зору ідеалів, норм та потреб людини. Для майбутнього вчителя початкових класів формувальне оцінювання є формою підвищення якості освітнього та виховного процесу. Завдяки високому рівню сформованості готовності майбутніх вчителів початкових класів до оцінювальної діяльності, у майбутньому педагог може забезпечити

регулювання освітнього процесу на основі отриманої інформації щодо індивідуального досягнення учнями запланованих раніше результатів. Для результативного освітнього процесу у процесі професійної підготовки серед майбутніх учителів початкових класів необхідно формувати готовність до цього виду оцінювальної діяльності [9, с. 116].

Важливим компонентом оцінювальної діяльності вчителя передусім є здатність до самооцінювання себе та своєї професійної діяльності. Це проявляється через аналіз власних дій, виявлення помилок, їх корекцію. Це дозволяє ґрунтовно вивчати власну професійну діяльність, виявляти недоліки щодо відповідності між метою та завданнями освітнього процесу.

У процесі самооцінювання майбутній педагог виступає як у якості об'єкта так і суб'єкта освітньої діяльності. Така діяльність допомагає студенту активізувати самопізнання, мотивувати до самовдосконалення. Таким чином забезпечується професійне зростання на рівні із розумінням перспектив успішного розв'язання завдань початкової освіти. Це все ґрунтується на адекватній оцінці своєї професійної компетентності.

Самооцінка – це обов'язковий складник діяльності педагога. Без нього педагогічна діяльність не буде достатньо ефективною. Вона пов'язана із такими характеристиками як: упевненість у собі та своїх діях, висока мотивація до професійної діяльності, активний взаємозв'язок із іншими учасниками освітнього процесу (учнями, батьками, колегами, адміністрацією) [6].

Наслідком сформованості вміння формувального оцінювання у вчителя початкових класів є не лише засвоєні знання, уміння, навички та емоційно-ціннісне ставлення учнів, передусім, це перехід від зовнішньої мотивації учіння у внутрішню. Результатом ефективного формувального оцінювання є формування в учнів ключових компетентностей. Також, у процесі формувального оцінювання вчитель має змогу побачити та оцінити правильність вибору методів та форм роботи, ефективність тих чи інших

засобів та визначити проблеми організації освітнього процесу. Це є фундаментом для вдосконалення педагогічної діяльності [24, с. 98].

У ході аналізу наукових джерел з'ясовано, що думки науковців з приводу суті готовності майбутнього вчителя початкових класів переважно збігаються: готовність виступає як цілісне, стійке утворення, яке в свою чергу, є особистісним, динамічним та багатокomпонентним. (Г. Балл [4, с. 226], О. Матвієнко [41, с. 175], О. Мороз [45, с. 74]).

Базуючись на цих твердженнях, ми визначаємо сформованість готовності до формувального оцінювання у майбутнього вчителя початкових класів у якості ціннісного, стійкого утворення, що являє собою сукупність індивідуальних якостей особистості, які обумовлюють придатність вчителя до професійної діяльності, забезпечують ефективність формувального оцінювання учнів, знань про формувальне оцінювання, уміння оцінювати та самооцінювати, наявність потреби у самовдосконаленні.

У педагогічних дослідженнях сформованість готовності до формувального оцінювання виражається у складі таких компонентів: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, та рефлексивний.

Мотиваційний компонент характеризується позитивними мотивами та потребами до формувального оцінювання учнів та забезпечує ціннісну інтерпретацію знань, умінь та навичок, а також досвід творчої діяльності та досвід емоційно-ціннісного ставлення до вихованців. Важливо переконати майбутніх вчителів початкових класів у значимості формувального оцінювання на новітньому етапі становлення української освіти. Необхідно сформувати усвідомлення формувального оцінювання як невід'ємного компоненту успішної професійно-педагогічної діяльності. Цей компонент має формувати стійку потребу до оволодіння педагогічною майстерністю щодо формувального оцінювання не лише навчальних досягнень учнів, а й інших видів діяльності.

Особливістю когнітивного компоненту є наявність знань про мету та шляхи здійснення формувального оцінювання, також цей компонент передбачає формування та розвиток пізнавальних процесів педагога, що забезпечує ефективне здійснення формувального оцінювання школярів. Він має на меті формування знань про формувальне оцінювання як цілісну систему, компонентами якої є: мета, зміст дії та операції, умови, засоби та результат. Когнітивний компонент передусім передбачає розвиток когнітивних процесів, таких як: увага, пам'ять, мислення. Майбутній учитель початкових класів має вміти встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, з розрахунку на свою спостережливість та особливості діяльності учнів.

Під операційно-діяльнісним компонентом ми розуміємо вміння, що гарантують якісну організацію формувального оцінювання молодших школярів, формування таких умінь в учнів, ефективну взаємодію учителя та дітей в процесі формувального оцінювання. Задля реалізації цього компоненту у майбутніх учителів початкових класів необхідно сформувати вміння планувати та організовувати освітній процес та процес оцінювання, зокрема це стосується формувального оцінювання.

Для ефективної організації формувального оцінювання майбутній педагог має вміти: визначати мету, завдання оцінювання, порівнювати предмет оцінювання, спираючись на наявні критерії, обирати форми оцінювання а також організовувати зворотній зв'язок від учнів та корегувати результати навчальної та виховної роботи, адекватно реагувати на конфліктні ситуації з урахуванням індивідуальних психологічних особливостей учнів.

Реалізація рефлексивного компоненту забезпечується через здійснення учителем самоаналізу та самооцінювання власної діяльності, пошуку потреб у самовдосконаленні. Для реалізації цього компоненту майбутній учитель початкових класів повинен аналізувати помилки, що виникають у процесі формувального оцінювання, та проводити коригування власної діяльності.

Для вивчення рівня підготовки майбутніх учителів початкових класів до формуального оцінювання учнів, необхідно визначити критерії та рівні сформованості готовності до цього виду оцінювальної діяльності.

Під поняттям «критерій» розуміють деяку об'єктивну ознаку, яка допомагає здійснити порівняльну оцінку певного явища, що досліджується, та рівня її сформованості у досліджуваних осіб [1, с. 42]. Конкретизація критерію відбувається із використанням таких одиниць вимірювання як показники, що є виявами сутнісних ознак досліджуваного педагогічного явища.

Звертаючи увагу на те, що рівень готовності майбутніх учителів початкових класів до формуального оцінювання учнів можна розглядати як інтегративне утворення, яке поєднує у собі всі перераховані вище компоненти, то нами було виділено такі критерії готовності майбутніх учителів початкових класів до формуального оцінювання: аксіологічний, когнітивний, праксеологічний та рефлексивний.

Показником аксіологічного критерію є рівень розуміння майбутніми учителями значення формуального оцінювання у професійно-педагогічній діяльності, рівень умотивування до професійного та особистісного вдосконалення.

Показниками когнітивного критерію є глибина, повнота та системність знань про зміст, суть та способи формуального оцінювання досягнень та розвитку молодших учнів. Також майбутній вчитель початкових класів має знати сутність, зміст та форми формуального оцінювання з огляду на ситуацію розвитку школяра, враховуючи його індивідуальні потреби.

Праксеологічний критерій можна конкретизувати через рівень сформованості умінь формуального оцінювання як навчальних досягнень, так і особистості учня. Показником сформованості цього критерію також є ступінь продуктивності виконання практичних професійних завдань, що враховують вплив оцінки на соціалізацію особистості дитини, уміння переборювати труднощі, що виникають під час оцінювання.

Показники рефлексивного критерію під собою передбачають вміння здійснення самооцінки та самоаналізу, самовдосконалення, тобто здійснення рефлексії щодо власної оцінювальної діяльності.

Базуючись на зазначених критеріях, нами були визначені рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання учнів, а саме: початковий, середній та достатній рівні.

Достатній рівень сформованості готовності майбутніх учителів до формувального оцінювання характеризується розвитком усіх зазначених компонентів у їх взаємозв'язку. Майбутній учитель початкових класів має достатній рівень розуміння значення формувального оцінювання в освітньо-виховному процесі. Вміє усвідомлювати та відслідковувати навчальний прогрес учня. Майбутній педагог має достатньо змістовні та ґрунтовні знання щодо способів, засобів та форм здійснення формувального оцінювання. Має достатній рівень професійних педагогічних умінь, може здійснити оцінювання учнів, враховуючи їх індивідуальні особливості. Повною мірою використовує отриману інформацію для корегування навчання учнів. Усвідомлює значущість майбутньої професії та важливість саморозвитку. На достатньому рівні створює ефективний зворотній зв'язок.

Середній рівень сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання виражається в нерівномірному розвитку окремих компонентів, що характеризується недостатньою сформованістю вмінь формулювати об'єктивні та зрозумілі для учня навчальні цілі. Цей рівень характеризується недостатнім усвідомленням майбутніми учителями значущості формувального оцінювання для різностороннього розвитку особистості учня.

Присутній епізодичний інтерес щодо професійного саморозвитку та самовдосконалення. Має місце недостатнє використання знань специфіки і засобів формувального оцінювання молодших школярів. Майбутні педагоги не в повній мірі адекватно оцінюють результати своєї професійної діяльності.

Сформовані під час вивчення фахових дисциплін знання, уміння та навички щодо формуального оцінювання використовуються студентами на практиці не систематично та за допомогою викладача.

Початковому рівню сформованості готовності до формуального оцінювання властиве загальне уявлення, епізодичний інтерес, байдуже ставлення до опанування техніками та засобами формуального оцінювання; поверхнєве володіння знаннями та вміннями про зміст, сутність формуального оцінювання; невразне емоційне ставлення до особистості учня та його розвитку, навчання і виховання; характерне поверхнєве усвідомлення значущості майбутньої професії; не притаманне прагнення до самовдосконалення, самовираження, самоактуалізації в професії, здобуття нових фахових знань.

Характеристику рівнів сформованості готовності майбутнього учителя початкових класів до формуального оцінювання узагальнено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Характеристика рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до формуального оцінювання учнів молодшого шкільного віку

Рівні сформованості	Критерії	Показники
Початковий	Аксіологічний	<ul style="list-style-type: none"> • недостатньо сформований інтерес до формуального оцінювання учнів; • невміння усвідомити значення формуального оцінювання у розвитку особистості школярів молодшого шкільного віку
	Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> • фрагментарні знання щодо формуального оцінювання, його технік, особливостей, інструментів втілення; • погано орієнтуються в поняттях «оцінювання», «формувальне

		<p>оцінювання», «успішне судження», «зворотній зв'язок» тощо;</p> <ul style="list-style-type: none"> • невміння встановити взаємозв'язки між простими поняттями формувального оцінювання; • майже не сформовані знання щодо алгоритму діяльності вчителя під час формувального оцінювання
	Праксеологічний	<ul style="list-style-type: none"> • уміння формувального оцінювання одиничні: мають суттєві труднощі у процесі формувального оцінювання, неспроможність до оцінювання знань, вмінь та навичок школярів; • неадекватно оцінюють діяльність вихованців
	Рефлексивний	<ul style="list-style-type: none"> • часткова здатність об'єктивно оцінювати власну професійну діяльність; • здійснення рефлексії оцінювальної діяльності лише за вимогою
Середній	Аксіологічний	<ul style="list-style-type: none"> • усвідомлення значення формувального оцінювання на посередньому рівні без активної цікавості до нього; • залежно від ситуації виявляють відповідальність та послідовність в оцінюванні
	Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> • знання щодо формувального оцінювання досить глибокі, змістовні, але лише частково систематизовані; • достатньо добре орієнтується та застосовує на практиці «самооцінювання» та «взаємооцінювання» • посереднє розуміння сутності формувального оцінювання, його технік та інструментів діяльності; • у студентів майже не має труднощів у використанні отриманих знань у нових ситуаціях; • недостатній рівень знань схеми діяльності учителя під час формувального оцінювання
	Праксеологічний	<ul style="list-style-type: none"> • репродуктивний рівень сформованості

		<p>вмінь формувального оцінювання;</p> <ul style="list-style-type: none"> • на посередньому рівні, за допомогою викладача визначає цілі та критерії у процесі формувального оцінювання
	Рефлексивний	<ul style="list-style-type: none"> • рефлексія здійснюється свідомо, проте нерегулярно; • неадекватне оцінювання власної діяльності
Достатній	Аксіологічний	<ul style="list-style-type: none"> • майже повністю усвідомлене значення і необхідність формувального оцінювання; • сформована потреба у формуванні готовності до формувального оцінювання; • виявляється глибока зацікавленість у формувальному оцінюванні; • в оцінюванні проявляють послідовність, справедливість та відповідальність; • знайомий зі стратегіями формувального оцінювання
	Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> • володіння достатнім обсягом знань щодо мети, функцій, змісту, технологій формувального оцінювання; • знайомий з таксономією формувального оцінювання та застосовує ці знання на практиці; • розуміє сутнісні ознаки формувального оцінювання; • всебічно ознайомлений з такими методами формувального оцінювання як: «метод проєктів», «портфоліо»
	Праксеологічний	<ul style="list-style-type: none"> • вміння корегувати навчальну діяльність учнів у процесі формувального оцінювання; • вміє застосовувати формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у нестандартних ситуаціях; • на достатньому рівні сформовані навички щодо алгоритму діяльності учителя при організації формувального оцінювання; • достатньо самостійно вміє визначає цілі та критерії у процесі формувального

		оцінювання; •вміло застосовує творчі, інтерпретаційні та практичні запитання
	Рефлексивний	•самооцінювання своїх умінь та знань проводять регулярно, свідомо, але іноді за допомогою викладача

Якість професійної діяльності майбутнього учителя початкових класів залежить не тільки від рівня сформованості певних критеріїв, але й від розвитку якостей особистості майбутнього фахівця, його цінностей та ін.

Серед аспектів, що сприяють підготовці майбутнього вчителя початкових класів до формуального оцінювання, виділяють розвиток професійно-психологічних характеристик, які забезпечують сформованість навичок формуального оцінювання. Серед професійно важливих якостей учителя найбільш значимими, на нашу думку, є відповідальність, оптимізм, наполегливість, толерантність, гуманність; послідовність; об'єктивність; систематичність; розвиток педагогічної інтуїції; цілісний підхід до педагогічного процесу. Саме такі характеристики майбутнього вчителя початкових класів притаманні молодому спеціалісту, який підготовлений до оцінювальної діяльності, зокрема формуального оцінювання [25, с. 179].

У процесі кваліфікаційного дослідження були визначені критерії та рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до формуального навчання. Ці критерії та рівні сформованості дозволяють зробити підготовку майбутніх педагогів до формуального оцінювання це більш ефективною. Визначені критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів дають можливість провести моніторинг із зазначеної проблеми. Така система вивчення рівня підготовки майбутніх фахівців до формуального оцінювання потребує подальшого вивчення, розробки та вдосконалення.

Висновки до другого розділу:

Під час вивчення нормативних документів з означеної проблеми та освітньо-професійної програми підготовки студентів спеціальності 013 «Початкова освіта», за кваліфікацією «Бакалавр початкових класів, вчитель початкових класів», було з'ясовано, що сучасні законодавчі акти передусім висвітлюють організацію освітнього процесу в контексті компетентнісного підходу. Цим передбачається, що за час професійної фахової підготовки майбутні вчителі початкових класів мають оволодіти предметними та фаховими компетентностями. Окрім цього, відмічено, що питання контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів висвітлюється достатньо ґрунтовно та деталізовано. Проте питання підготовки майбутніх учителів початкових класів до формуального оцінювання вивчено не достатньо глибоко та потребує подальшого більш детального дослідження.

Готовність майбутніх фахівців у галузі початкової освіти до формуального оцінювання ми розглядаємо у якості стійного утворення, що являє собою сукупність індивідуальних особливостей, знань та умінь до реалізації формуального оцінювання та потребу у самовдосконаленні. Педагогічні дослідження минулих років виділяють такі компоненти сформованості готовності до формуального оцінювання: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, та рефлексивний.

Серед критеріїв сформованості готовності майбутніх учителів до формуального оцінювання нами були виділені такі: аксіологічний, когнітивний, праксеологічний, рефлексивний. Відповідно до визначених критеріїв були виокремлено три рівня сформованості готовності до формуального оцінювання: початковий, середній та достатній рівні. Окрім цього було виділено та схарактеризовано показники сформованості за кожним критерієм та рівнем.

РОЗДІЛ ІІІ

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ

3.1. Організація констатувального етапу педагогічного експерименту

Для аналізу стану сформованості готовності до проведення формувального оцінювання у майбутніх учителів початкових класів нами був проведений педагогічний експеримент, у якому брали участь студенти І (ІІ) курсу спеціальності 013 Початкова освіта Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г Шевченка.

На першому етапі експериментальної роботи ставились такі завдання:

- визначити критерії та обґрунтувати рівні сформованості умінь формувального оцінювання майбутнього учителя початкових класів.
- провести діагностичні опитування з метою аналізу рівня сформованості умінь формувального оцінювання у майбутніх учителів початкових класів.

На цьому етапі ми застосовували такі методи дослідної роботи:

- теоретичні: аналіз педагогічних та навчально-методичних джерел щодо проблеми формування знань та умінь формувального оцінювання серед майбутніх учителів початкових класів.
- емпіричні методи: спостереження, анкетування, бесіда, з метою визначення рівнів сформованості умінь формувального оцінювання у студентів.

Розглянемо основні завдання та зміст всіх етапів експериментального дослідження.

На початку проведення констатувального етапу експериментального дослідження було поставлено за мету з'ясувати рівень сформованості умінь формувального оцінювання серед майбутніх учителів початкових класів.

Дослідження проблеми формування умінь формувального оцінювання серед майбутніх учителів початкових класів здійснювалось поетапно:

1. Констатувальний етап дослідження – I семестр 2019/2020 н. р.
2. Етап методичної роботи з визначення змісту та методів формування умінь формувального навчання – протягом II семестру 2019/2020 н. р.
3. Формувальний етап дослідження – I семестр 2020/2021 н. р.

Послугуючись вищезазначеним аналізом теоретичних джерел та визначеною структурою формувального оцінювання майбутніх педагогів, ми виокремили такі компоненти [17, с. 105]:

- когнітивний;
- мотиваційно-ціннісний;
- операційно-діяльнісний;
- рефлексивний.

На основі структурних компонентів формування вмінь формувального оцінювання було виділено такі критерії досліджуваного феномену: аксіологічний, когнітивний, праксеологічний та рефлексивний. Кожен з критеріїв у їх цілісній системі розкриває ступінь сформованості умінь формувального оцінювання майбутніх учителів початкових класів на трьох рівнях: початковому, середньому та достатньому.

Зазначені критерії й показники сформованості умінь формувального оцінювання серед майбутніх учителів початкових класів узгоджуються між собою і є основою для визначення рівня готовності майбутніх учителів початкових класів формувального оцінювання учнів.

Методом електронного (онлайн) опитування було визначено рівень сформованості умінь формувального оцінювання здобувачів вищої освіти. В опитуванні взяли участь 33 студенти спеціальності 013 Початкова освіта (11 група (1 підгрупа) – 18 студентів; 11 група (2 підгрупа – 15 студентів)). З метою визначення рівнів сформованості готовності студентів до формувального оцінювання учнів, нами було розроблено анкету-опитувальник (Додаток А та Б).

Дані, отримані в результаті опитування, свідчать про методичну обізнаність студентів за когнітивним критерієм.

Ми вважали доцільним ввести питання про визначення дефініції формувального оцінювання, адже у цього поняття відсутнє однозначне тлумачення. Учасникам експерименту було запропоновано самостійно вписати їхнє особисте тлумачення поняття «формувальне оцінювання».

Невелика кількість респондентів змогли правильно та конкретно дати визначення на це питання. Найтиповішою відповіддю на це питання було: «інтерактивне оцінювання прогресу учнів, що дає змогу вчителю відповідним чином адаптувати освітній процес». Таку відповідь надали приблизно 25% студентів.

Ще 25% студентів зауважили, що знайомі із поняттям «формувальне оцінювання», але навести точного формулювання не змогли. 50% респондентів відповіли, що не знайомі із цим поняттям, але колись про нього чули у контексті вивчення професійних дисциплін.

Коли студентам запропонували назвати імена та прізвища дослідників, що займалися питанням вивчення питання формувального оцінювання, більшість з них (75%) не змогли дати вичерпну відповідь на запитання та назвати хоча б декілька прізвищ.

Результати опитування показали, що більшість студентів чудово розрізняють між собою такі поняття як: «внутрішнє оцінювання» і «зовнішнє оцінювання». Таким чином, спостерігаємо, що у більшості студентів (80%) повноцінно сформувались ці два поняття, знання повні, структуровані. На жаль, деякі студенти не змогли відповісти на це запитання – 20%.

Також студентам було запропоновано відповісти на питання про те, як між собою співвідносяться поняття «оцінювання» та «формувальне оцінювання». Завдання було сформовано у вигляді схем, які наочно відображають взаємозв'язок, у якого знаходяться ці два терміни. Більшість здобувачів правильно відповіли на це питання, лише у декількох респондентів відповідь не була зареєстрована.

Під час створення анкети нами була сформована певна кількість питань, що потребувала відкритої відповіді, з обґрунтуванням власної думки та наведенням прикладів. Це мало сприяти налаштуванню певної бесіди зі студентами, та як виявилось, студентам було складно виконувати подібні завдання.

Зміст анкети дав змогу з'ясувати показники сформованості всіх чотирьох критеріїв готовності до формувального оцінювання майбутніх учителів початкових класів.

Найскладнішими для більшості студентів стали завдання на обґрунтування поданих тверджень, пояснення своєї точки зору, тобто ті завдання, що покликані оцінити когнітивний критерій. Лише 31% респондентів впоралися повністю з цими завданнями, це свідчить про недостатній рівень знань з цього напрямку. Можливо студентам важко виконувати завдання, для яких необхідний творчий підхід та висловлення своїх власних думок, навіть якщо вони базуються на теоретичних знаннях.

З метою визначення стану сформованості умінь формувального оцінювання студентів за мотиваційно-ціннісним критерієм ми прагнули довідатись про суб'єктивну значущість для учасників експерименту педагогічної та методичної освіти, визначали рівень їхнього ставлення до значимості та важливості формувального оцінювання учнів, а також ступінь усвідомленості його значення для майбутнього педагога.

Задля перевірки стану сформованості умінь формувального оцінювання за операційно-діяльнісним критерієм, в опитувальнику ми хотіли зосередити увагу на організаційній складовій оцінювальної діяльності. Чи ознайомлені студенти із алгоритмом планування та виконання формувального оцінювання. Більше половини (60%) респондентів показали, що орієнтуються у принципах, цілях та алгоритмі впровадження формувального оцінювання в освітній процес.

З метою визначення стану сформованості умінь формувального оцінювання майбутніх учителів початкових класів за рефлексивним

критерієм, в анкеті ми дали можливість респондентам виявити свою позицію щодо необхідності формування знань та умінь формувального оцінювання.

У результаті було встановлено, що більшість студентів поділяють думку про те, що формувальне оцінювання є одною зі складових професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів. На думку багатьох з них, сучасні умови розвитку української освіти сприяють тому, щоб таке явище як формувальне оцінювання набувало ще більших масштабів. Тому необхідно формувати у майбутніх вчителів початкових класів розуміння формувального оцінювання як процесу всебічного розвитку дитини. Проте більшість не змогли адекватно оцінити рівень сформованості умінь формувального оцінювання.

На питання про те, яких знань чи вмінь студентам бракує для успішного якісного здійснення майбутньої професійної діяльності, студенти зазначили, що було б гарно проводити більше заходів, що будуть спрямовані на практичну підготовку. Вирішенням такого питання може стати комплекс позааудиторних заходів з метою розвитку їх практичної професійної діяльності, зокрема з освоєння навичок формувального оцінювання, оскільки це є актуальним.

Отримані під час опитування дані, нами були проаналізовані та занесені до таблиць (табл. 3.1-3.2).

Табл. 3.1.

Рівні сформованості умінь формувального оцінювання під час констатувального етапу дослідження серед студентів I курсу (11 група I підгрупа).

Рівні сформованості умінь формувального оцінювання						
	Кількість студентів			%		
	поч	серед	дост	поч.	серед	дост
Когнітивний	13	4	1	72,2%	22,2%	5,8%
Мотиваційно-ціннісний	14	2	2	77,7%	11,15%	11,15%
Операційно-	11	4	3	61,1%	22,2%	16,7%

діяльнісний						
Рефлексивний	10	5	3	55,5%	27,8%	16,7%
Середнє значення				66,62%	20,83%	12,58%

З таблиці спостерігаємо, що загалом рівень сформованості умінь формувального оцінювання за усіма зазначеними критеріями знаходиться на початковому рівні (66,62%). Найбільша відсоткова кількість відповідей студентів на початковому рівні була зафіксована за мотиваційно-ціннісним критерієм (77,7%) та когнітивним (72,2%), (рис.3.1).

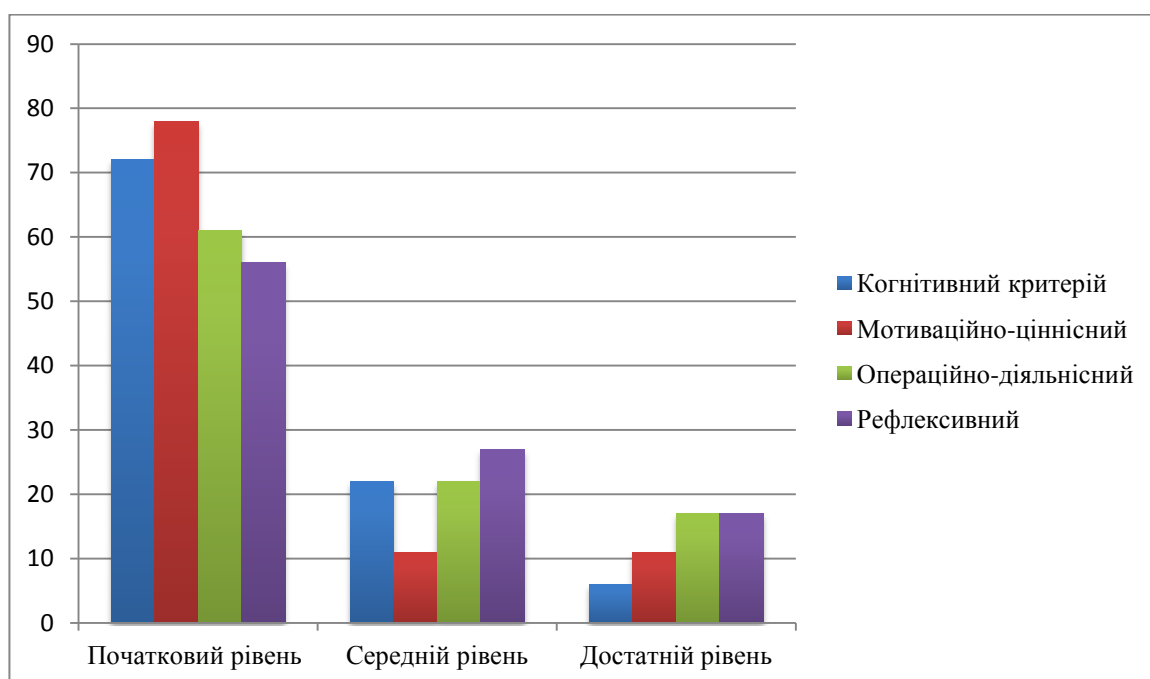

Рис.3.1. Рівні та критерії сформованості умінь формувального оцінювання у студентів 11 групи 1 підгрупи на констатувальному етапі дослідження

Найбільш обізнаними студенти виявились у питаннях, що відображали знання у сфері самооцінювання та саморефлексії. У 20,83% респондентів рівень сформованості навичок формувального оцінювання є середнім, та лише у 12,58% він є достатнім. Серед студентів із середнім рівнем сформованості умінь формувального оцінювання найбільш обізнаними виявились за рефлексивним критерієм – 27,8%, трохи менше за операційно-діяльнісним – 22,2%.

У студентів із достатнім рівнем сформованості умінь формувального оцінювання показник операційно-діяльнісного та рефлексивного критеріїв становить по 17%. Найменший показник зафіксовано за когнітивним критерієм – 1 студент (6%). Такі результати можна обґрунтувати тим, що порівняно зі старшими курсами студенти 1 курсу ще не набули достатніх знань та умінь. Також нами було проведено опитування із визначення рівня сформованості умінь формувального оцінювання серед студентів 12 групи (табл.3.2.).

Табл.3.2

Рівні сформованості умінь формувального оцінювання під час констатувального етапу дослідження серед студентів I курсу (11 група 2 підгрупа)

Рівні сформованості умінь формувального оцінювання						
	Кількість студентів			%		
	поч.	серед	дост	поч	серед	дост
Когнітивний	12	2	1	80%	13,3%	6,7%
Мотиваційно-ціннісний	13	2	-	86,7%	13,3%	-
Операційно-діяльнісний	10	4	1	66,7%	26,6%	6,7%
Рефлексивний	8	4	3	53,3%	26,7%	20%
Середнє значення				71,67%	19,97%	8,36%

Дані з таблиці демонструють рівень готовності майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання у другій підгрупі. Як і в студентів першої підгрупи не спостерігаємо великої кількості респондентів із середнім та достатнім рівнем сформованості умінь формувального оцінювання.

Зокрема, початковий рівень показали 71,67% студентів, достатній рівень продемонструвало 19,97% респондентів і лише 8,36% майбутніх учителів початкових класів мають достатній рівень сформованості (рис.3.2.).

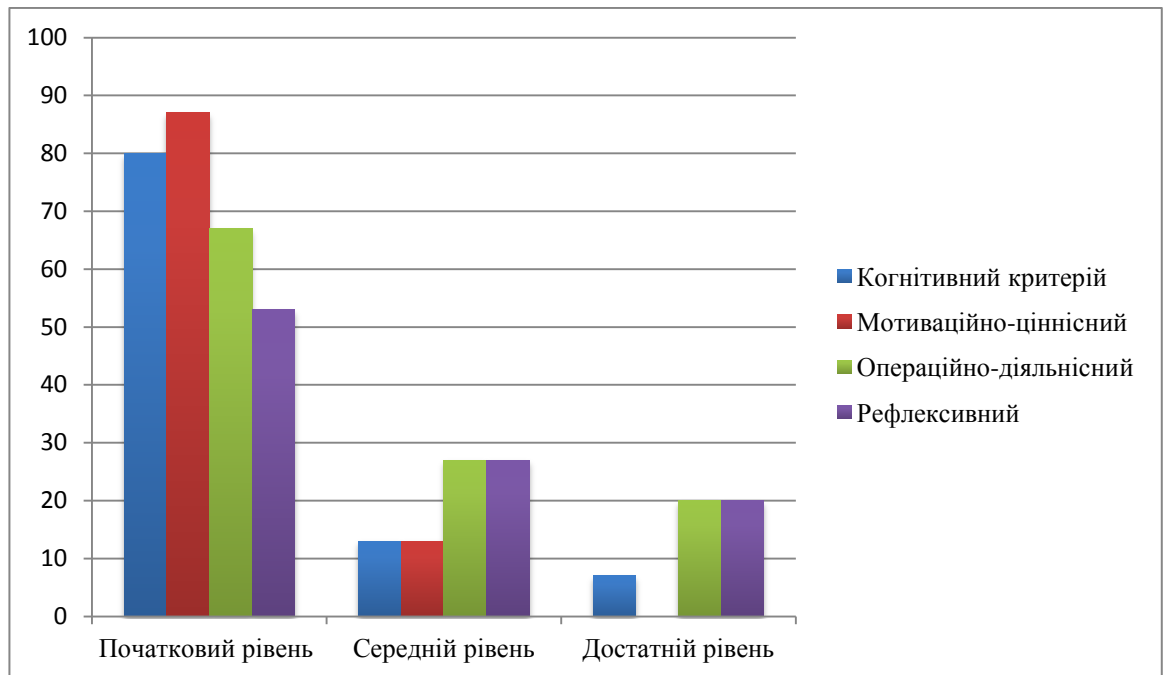

Рис.3.1. Рівні та критерії сформованості умінь формувального оцінювання у студентів 11 групи 2 підгрупи на констатувальному етапі дослідження

На початковому рівні, найкраще сформовані знання та уміння за мотиваційно-ціннісним (86,7%) та когнітивним критерієм (80%), це дещо краще на противагу іншій групі. Найменший рівень зареєстровано за рефлексивним критерієм. За операційно-діяльнісним маємо посередній результат – 66,7%.

Серед студентів із середнім рівнем сформованості умінь формувального оцінювання відзначаємо, що показники операційно-діяльнісного та рефлексивного критеріїв становили по 26,7%. За мотиваційно-ціннісним та когнітивним – по 13,3%. Високий рівень обізнаності за рефлексивним критерієм виявили 20% респондентів.

Це є свідченням того, що вже на першому курсі навчання студенти здатні проявляти здібності до усвідомлення своїх власних цінностей та переконань, а також здатність до саморозвитку та самореалізації. На нашу думку, це є хорошою передумовою для подальшого розвитку інших компонентів формувального оцінювання.

Узагальнюючи результати опитування серед майбутніх учителів початкових класів, можемо резюмувати наступне: мотиваційно-ціннісний та операційно-діяльнісний критерії опосередковано сформовані на початковому та середньому рівнях, але рефлексивний має значно вищі показники на середньому та достатньому рівнях, що свідчить про непоганий розвиток цієї сфери.

Дослідження дозволило окреслити стан сформованості умінь формувального оцінювання майбутніх педагогів та визнати його недостатньо високим за всіма визначеними критеріями. Це дає підстави стверджувати, що існуюча традиційна система навчання у ЗВО недостатньо сприяє формуванню готовності майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання учнів.

3.2.Зміст і методика підготовки майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання учнів

Першочерговим завданням сучасної освіти в Україні є підготовка висококваліфікованих кадрів. У таких спеціалістів сформований набір компетенцій, що відповідає вимогам сучасної української освіти. Пошук шляхів і способів результативного професійного навчання майбутніх фахівців стає актуальною темою для педагогічних досліджень [9, с. 171].

Для успішного вирішення цього завдання суспільству необхідні майбутні учителі з високим рівнем сформованості педагогічних та методичних навичок. Вони мають володіти системою цільових установок і цінностей, навичками застосування засобів, методів і технологій оцінювання та зокрема формувального оцінювання.

На основі даних, отриманих у ході констатувального етапу експерименту, нами було розроблено комплекс заходів, спрямований на підвищення рівня сформованості умінь формувального оцінювання. Метою формувального етапу дослідження була перевірка ефективності

організаційно-педагогічних заходів з формування умінь формувального оцінювання майбутніх учителів початкових класів. Цей комплекс заходів проводився протягом II семестру 2019/2020 н.р.

Нами було сформовано дві групи: 1 підгрупа контрольна 2 підгрупа експериментальна. Зі студентами експериментальної групи було проведено комплекс позааудиторних заходів, спрямованих на підвищення рівня готовності майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання.

На нашу думку, реалізація ефективної підготовки майбутніх учителів початкових класів можлива за умов першочергового наближення навчального процесу до майбутньої професійної діяльності фахівця. Найчастіше освіта, що отримується у закладі вищої освіти, забезпечує належний рівень лише теоретичної підготовки майбутніх фахівців, але не формує, в достатній мірі, готовність до самостійного вирішення специфічних професійно-педагогічних завдань, це стосується оцінювальної сфери, та формувального оцінювання як одного із найважливіших умінь майбутнього педагога.

З огляду на це, не останню роль у формуванні умінь формувального оцінювання майбутніх учителів початкових класів відіграє саме позааудиторна робота. Нами було проведено ряд цілеспрямованих позааудиторних занять та виховних заходів, які сприяли поглибленню знань, що були набуті студентами протягом навчання, а також удосконаленню їх практичних умінь та навичок педагогічної діяльності. Подібна форма роботи, на нашу думку, є логічним продовженням лекційних та практичних занять. Така робота може проводитись як паралельно з аудиторними заняттями, так і по їх завершенню. Головними особливостями подібних занять є зацікавленість студентів у цьому та добровільна участь.

На початку роботи нашими головними завданнями були: забезпечити засвоєння студентами основних понять формувального оцінювання, як однієї із форм оцінювальної діяльності; познайомити їх з основними етапами та

спрямуваннями цього виду оцінювання; сформувати у студентів на початковому рівні уміння формувати цілі навчання та задачі з їх досягнення; сформувати уміння здійснювати оцінку власних можливостей, здійснювати рефлексію власної оцінювальної діяльності; сформувати вміння здійснювати відбір сучасних альтернативних методів оцінювання освітніх досягнень учнів у відповідності до цілей та завдань навчання; сприяти формуванню у студентів стійкого інтересу та мотивації до здійснення формувального оцінювання у майбутньому;

Реалізація всіх вищезазначених завдань дозволила студентам, наприкінці роботи, самостійно знайти відповіді на такі питання: «У чому необхідність формування умінь формувального оцінювання серед студентів – майбутніх вчителів початкових класів?», «Які можуть бути наслідки незасвоєння подібних вмінь та навичок для майбутнього вчителя початкових класів?», «Як ці знання та навички, набуті в ході освітнього процесу можуть бути реалізовані у майбутній професійній діяльності?».

Студентам пропонувалися різнорівневі завдання, пов'язані з вивченням теоретичних основ оцінювання, пошуку додаткових джерел із заданої проблематики, завдання творчого характеру, для виконання яких необхідні знання та уміння отримані під час лекційних та практичних занять у напрямку оцінювальної діяльності та формувального оцінювання зокрема. (розробка тестових завдань, створення банку творчих завдань, діагностичних методик, розробка матеріалів для оцінювання учнів).

Робота з підвищення ефективності формування умінь формувального оцінювання серед майбутніх учителів початкових класів організовувалась за допомогою полемічних діалогів, круглих столів із проблемними питаннями. Застосовувались елементи педагогічної та дидактичної гри, тренінги, проблемно-аналітичний діалог, аналіз проблемних педагогічних ситуацій.

Також проводилась робота із проектування та конструювання навчальних матеріалів для формувального оцінювання учнів, розробка власного портфоліо. Студенти самостійно працювали із навчально-

методичними посібниками та іншими джерелами інформації. Іноді робота проводилась з використанням інтернет-технологій відео-зв'язку.

Першим блоком заходів, спрямованих на підвищення рівня сформованості умінь формувального оцінювання, стали діяльності, націлені на засвоєння студентами знань про основні напрямки модернізації сучасної української системи освіти; розвитку системи оцінювання якості освіти; становлення і розвитку понять «оцінювання» «оцінювальна діяльність», «формувальне оцінювання», форми формувального оцінювання, системи зовнішнього та внутрішнього оцінювання, сучасні підходи до формувального оцінювання освітніх результатів учнів.

- З цією метою було організоване певне дидактико-комунікативне середовище, яке сприяло реалізації нестандартних форм навчання – диспутів, проблемно-аналітичних семінарів, діалогів, дискусій за участю молодих вчителів. Так, наприклад, використовувалися різні види діалогу:

- мотиваційний, спрямований на виявлення педагогічної цінності найяскравіших, радісних подій, пов'язаних з професійною діяльністю, що викликали позитивні емоції та формування переконаності у правильному виборі майбутньої професії;

- самопрезентаційний, що дозволив студентам представити власні педагогічні знахідки у сфері оцінювальної діяльності, зробити акцент на особистісне сприйняття досягнутих результатів, обґрунтувати прогнозовані висновки про взаємозв'язок самооцінки та розвитку умінь формувального оцінювання;

- проблемно-критичний, що передбачав прогнозування студентами проблем та невдач, які можуть виникнути в процесі формувального оцінювання, аналіз можливих помилок, аргументовані відповіді на питання, про те як уникнути подібних ситуацій;

- рефлексивний, що створює можливість осмислення важливості ролі формувального оцінювання, його значущості в оцінювальній діяльності,

усвідомлення власного рівня сформованості умінь формувального оцінювання;

Нижче наведені приклади теми та короткий опис діалогів та диспутів для обговорення зі студентами, що спрямовані на підвищення рівня сформованості умінь формувального оцінювання та їх мотивації до проведення формувального оцінювання.

Організація подібних інтерактивних форм взаємодії дозволяє підвищити ефективність формування ціннісного ставлення студентів до обраної професії шляхом усвідомлення і прийняття цінностей формувального оцінювання. Кожна форма організації такого навчання передбачає використання елементів оцінювання і самооцінювання досягнень, що впливало на розвиток у студентів таких соціально ціннісних якостей, як чесність, відповідальність, толерантність та об'єктивність (табл. 3.3).

Таблиця 3.3.

Теми та опис діалогів та диспутів з метою підвищення мотивації та рівня сформованості умінь формувального оцінювання

Тема	Опис
Бесіда: Як на якості освіти позначається застосування технологій формувального оцінювання?	Обговорення методів та засобів формувального оцінювання, їх позитивні та негативні сторони, практичне використання й аналіз зворотного зв'язку
Диспут: Якого педагога чекає сучасна українська школа?	Обговорення набору професійно-особистісних якостей педагога, вимог до особистості педагога з боку батьків, учнів, громадськості. Яку роль відіграє формувальне оцінювання в становленні іміджу сучасного педагога?

Дискусія: Чи потрібно педагогу займатися самооцінюванням?	Яка роль самооцінювання в професійній діяльності педагога будь-якої людини? Що воно дає? Які переваги має педагог із високим рівнем самооцінювання? Як удосконалювати процес самооцінювання?
Проблемно-аналітичний семінар: Організація внутрішнього оцінювання в системі сучасної освіти	Сучасний стан та перспективи розвитку внутрішнього оцінювання. Позитивні і негативні сторони. Особистий досвід участі в процедурах в якості спостерігача.
Дискусія: Застосування формульовального оцінювання у освітній практиці.	Плюси і мінуси застосування формульовального оцінювання для оцінювання освітніх досягнень учнів. Методики формульовального оцінювання. Чи можуть технології формульовального оцінювання сприяти підвищенню інтересу учнів до навчання?

З метою підвищення ефективності процесу формування емоційно-ціннісного ставлення студентів до формульовального оцінювання були застосовані інформаційно-комунікативні технології. Це завдання на самостійний пошук інформації, кейс-study, контент-аналіз тощо.

Для взаємодії у час карантинних обмежень активно використовувалися електронна пошта та соціальні мережі Інтернет, що дозволило перейти на новий технологічний рівень керівництва самостійною роботою студентів, їх мотивації до вивчення додаткового матеріалу, організувати моніторинг діяльності студентів. Спостереження показало, що застосування подібних інфокомунікативних технологій позитивно позначилося на якості виконання завдань. Разом з тим, ми чітко усвідомлювали, що без безпосередньої взаємодії студентів з освітнім середовищем школи, що дає їм можливість освоїти цінності педагогічної культури і норми педагогічних відносин, формування професійно-ціннісної позиції майбутніх вчителів неможливо.

Другий етап – діяльнісний спрямований на формування самостійності, що виражається в умінні проводити самоаналіз, самооцінювання, саморегуляцію, працювати над самовдосконаленням та саморозвитком себе як майбутнього педагога.

На цьому етапі формується здатність орієнтації в оцінювальній діяльності, що виражається у вільному володінні студентом алгоритмом формувального оцінювання, умінні за необхідності вийти за рамки алгоритму.

Основною формою діяльності студентів на цьому етапі є самостійна робота з методичною, науковою літературою, різними джерелами інформації; використання інформаційно-комунікативних технологій, застосування самоаналізу і самооцінки; пошук шляхів співпраці з одногрупниками, реалізація власної оцінювальної діяльності у вирішенні ситуаційних завдань у роботі над проектами, самоконтроль (рефлексія). Найбільш ефективною формою навчання на цьому етапі є консультація з учителем на практиці, а також спостереження за формувальним оцінюванням на уроках (табл.3.4.).

Таблиця 3.4.

Діяльнісний етап реалізації програми підвищення рівня сформованості умінь формувального оцінювання

Форма занять	Види діяльності
Педагогічна практика	<ul style="list-style-type: none"> • Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів. • Включення в освітнє середовище школи з метою оволодіння різними видами педагогічної та оцінювальної діяльності, розвитку вмінь формувального оцінювання. • Вирішення педагогічних задач з організації формувального оцінювання та вирішення проблемних питань.

	<ul style="list-style-type: none"> • Вивчення та використання у роботі нормативно-правові та навчально-методичні джерела. • Аналіз планів навчальної та позакласної роботи. • Заповнення щоденника практики. Підготовка звітної документації. Підготовка портфоліо досягнень.
Самостійна робота	<ul style="list-style-type: none"> • Вивчення нормативно-правової, навчальної та науково-методичної документації. • Використання сучасних технологій для підготовки та реалізації формуального оцінювання. • Здійснення самоаналізу, самооцінювання та саморефлексії. • Розробка матеріалів для формуального оцінювання освітніх досягнень учнів. Розвиток умінь формуального оцінювання. • Розробка планів-конспектів уроків та плани проведення позакласних заходів.

Ключовим елементом діяльнісного етапу підвищення якості сформованості умінь формуального оцінювання у майбутніх учителів початкових класів є педагогічна практика, в ході якої може бути реалізована технологія портфоліо – індивідуальна накопичувальна оцінка досягнень конкретного студента. Портфоліо дозволяє перенести центр уваги з оцінки на самооцінку, задокументувати досягнуті результати в процесі практики, створити своєрідний банк кращих методичних розробок студента.

Технологія портфоліо передбачає заповнення щоденника, на кшталт, традиційного щоденника педпрактики, де студенти мають фіксувати аналіз етапів формуального оцінювання вчителя, які він використовує методи, способи, види та форми формуального оцінювання, проводити самоаналіз. Набір документів і матеріалів портфоліо студент має здійснювати

самостійно, включаючи в нього розроблені тести, завдання для контрольних робіт, кращі конспекти уроків, власну систему рейтингових оцінок та інші методичні розробки.

Таким чином, підвищення рівня готовності формувального оцінювання серед майбутніх учителів початкових класів в умовах професійно-педагогічної підготовки передбачає реалізацію комплексу методичних прийомів та засобів організації круглих столів, дискусій, диспутів, навіть у режимі онлайн. Це все сприяє підвищенню якості оцінювальної діяльності студентів та покращення вмінь формувального оцінювання майбутніх учителів початкових класів.

До найбільш ефективних форм роботи належать робота з різноманітними інформаційними джерелами та добір навчальних матеріалів, спроба створення власних методик та технологій організації формувального оцінювання, в тому числі з використанням ІКТ-технологій, розробка електронних контрольних-вимірних матеріалів, організація, створення портфоліо.

3.2. Аналіз результатів дослідження

У процесі проведення формувального етапу дослідження було проведено проміжний та підсумковий зрізи діагностування рівнів сформованості умінь формувального оцінювання, щоб прослідкувати перебіг її формування. Результати проміжного діагностування представлено на табл. 3.5.

Табл.3.6.

Рівні сформованості умінь формувального оцінювання під час проміжного етапу дослідження серед студентів II курсу

Рівні сформованості умінь формувального оцінювання												
	Контрольна група						Експериментальна група					
	Кількість студентів			%			Кількість студентів			%		
	поч	серед	дост.	поч	серед	дост	поч	серед	дост	поч	серед	дост
Когнітивний	9	5	1	60%	33,3%	6,7%	6	10	2	33,3%	55,5%	11,1%
Мотиваційн	12	3	-	80%	20%		8	9	1	44,4%	50%	5,6%

о-ціннісний												
Операційно-діяльнісний	8	6	1	53,3 %	40%	6,7%	7	9	2	38,9%	50%	11,1%
Рефлексивний	6	5	4	40%	33,3%	26,7 %	5	9	4	27,7%	50%	22,3%
Середнє значення				58,3 %	31,6%	10,1 %				36,1%	51,4%	12,5%

Дані, отримані під час проміжного етапу дослідження свідчать про те, що порівняно з констатувальним опитуванням, яке було проведене раніше, рівень готовності до здійснення формуального оцінювання учнів початкових класів дещо зріс. Зокрема, експериментальна група демонструє більш динамічне зростання показників, порівняно з контрольною групою. Ми спостерігаємо, що за мотиваційно-ціннісним критерієм студентів із середнім рівнем сформованості стало значно більше. Спостерігаємо, що в експериментальній групі за всіма показниками є студенти з початковим рівнем сформованості умінь формуального оцінювання (рис. 3.2.)

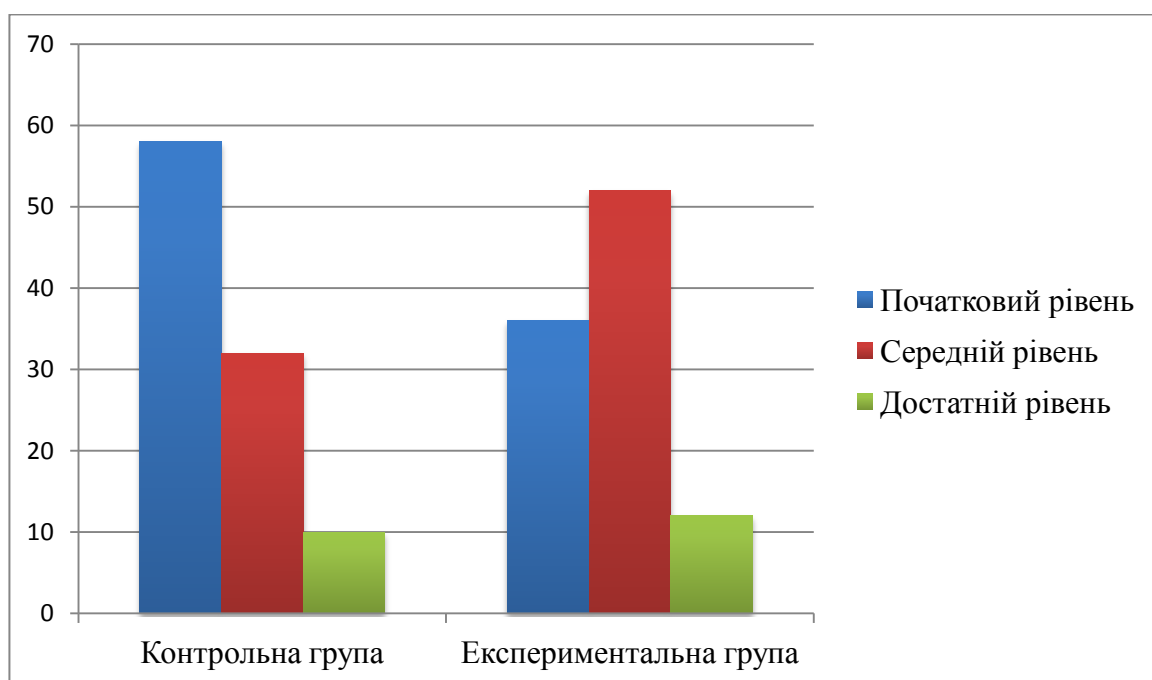

Рис.3.2. Загальні рівні сформованості умінь формуального оцінювання на проміжному етапі формуального етапу дослідження

Як засвідчує наш проміжний етап дослідження, володіння майбутніми фахівцями знаннями із впровадження та застосування формувального оцінювання доводить, що комплекс заходів позааудиторної діяльності у контексті професійної підготовка здійснювався на достатньому рівні. Відповіді студентів II року навчання засвідчили, що більшість майбутніх вчителів початкових класів усвідомлює, що процес формування умінь формувального оцінювання є невід'ємною частиною їхньої професійної підготовки.

Залучені до дослідження студенти підтримують думку, що в процесі формування умінь формувального оцінювання велике значення має розуміння теоретичних основ процесу оцінювання у майбутньої професії, а також знання цілей, завдань, основних ідей, категорій формувального оцінювання.

Після проведення комплексу методичних заходів, дискусій, круглих столів та диспутів, які підготували студенти, нами було проведено підсумковий зріз результатів дослідження, який мав на меті оцінити рівень сформованості умінь формувального оцінювання з огляду на застосований комплекс позааудиторних заходів. Зокрема, отримані дані представлені у табл. 3.6.

Табл.3.6.

Рівні сформованості умінь формувального оцінювання під час підсумкового етапу дослідження серед студентів II курсу

Рівні сформованості умінь формувального оцінювання												
	Контрольна група						Експериментальна група					
	Кількість студентів			%			Кількість студентів			%		
	поч	серед	дост.	поч	серед	дост.	поч	серед	дост.	поч	серед	дост.
Когнітивний	9	4	2	60%	26,7%	13,3%	4	11	3	22,2%	61,1%	16,7%
Мотиваційно-ціннісний	10	4	1	66,7%	26,7%	6,6%	4	12	2	22,2%	66,7%	11,1%
Операційно-діяльнісний	8	5	2	53,3%	33,3%	13,4%	6	9	3	33,3%	50%	16,7%
Рефлексивний	6	5	4	40%	33,3%	26,7%	4	9	5	22,2%	50%	27,8%
Середнє значення				55%	30%	15%				25%	57%	18%

Загальні результати формувального діагностичного опитування, що було проведене після застосованого комплексу позааудиторних заходів, студентів вказують на те, що студенти II курсу мають достатньо сформовані уміння та навички щодо формувального оцінювання, його стратегій і тактик.

Це є свідченням того, що розроблений нами комплекс заходів для майбутніх учителів початкових класів щодо формування їхніх вмінь формувального оцінювання під час вивчення фахових дисциплін є достатньо ефективним. В експериментальній групі показники сформованості достатнього рівня на 3% більші, ніж в контрольній, показники сформованості середнього рівня більші на 27%. Відповідно початковий рівень в контрольній групі складає 55%, натомість в експериментальній групі з початковим рівнем сформованості показник був зафіксований на рівні 25% (рис. 3.3).

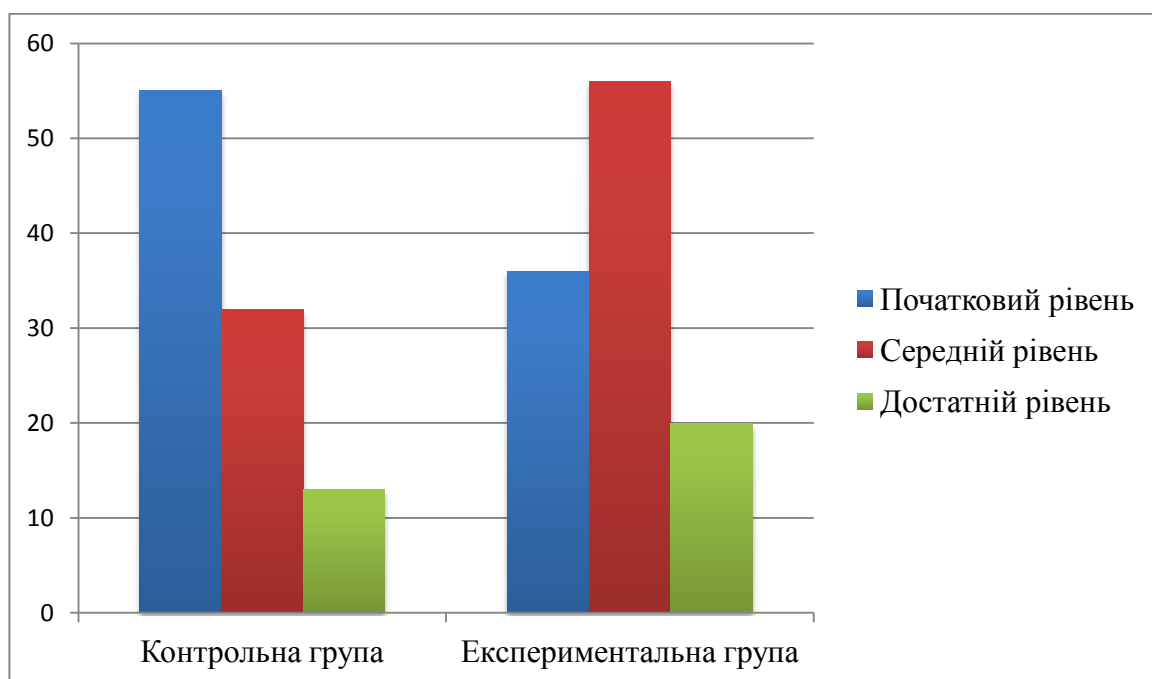

Рис.3.3. Загальні рівні сформованості умінь формувального оцінювання на підсумковому етапі формувального етапу дослідження

Таким чином, отримані в результаті дослідження дані свідчать про ефективність проведених в ході дослідження заходів, що призвело до деякого

підвищення сформованості умінь формувального оцінювання майбутнього вчителя початкових класів.

Загалом, стосовно сформованості умінь формувального оцінювання майбутніх учителів початкових класів можемо резюмувати: більшість респондентів мають позитивне ставлення до здійснення оцінювальної діяльності в контексті професійної педагогічної діяльності. Переважна кількість студентів визнає необхідність отримання інформації про сучасні форми та технології оцінювання навчальних досягнень учнів.

Проте питання стосовно сходження особистості на ще більш високий щабель розвитку їхньої підготовленості до формувального оцінювання залишається відкритим, це потребує ретельного і глибокого аналізу, а також розроблення повноцінного курсу, спрямованого на підготовку майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання молодших школярів.

Висновки до третього розділу:

Для аналізу стану готовності майбутніх учителів початкових класів до проведення формувального оцінювання учнів нами був проведений педагогічний експеримент. У ході проведення якого, на основі структурних компонентів формувального оцінювання було виділено критерії та показники досліджуваного феномену. Кожен з критеріїв у їх цілісній системі розкриває ступінь готовності майбутніх учителів початкової освіти до формувального оцінювання на трьох рівнях.

Нами було сформовано дві групи: контрольна та експериментальна. Зі студентами експериментальної групи було проведено комплекс позааудиторних заходів, спрямованих на підвищення рівня готовності майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання учнів молодшого шкільного віку.

Констатувальний етап експерименту в середньому продемонстрував такі показники рівня сформованості умінь формувального оцінювання: 69,25% – початковий, 20,25% – середній, 10,5% - достатній.

Проміжне діагностування показало наступні результати: у контрольній групі зареєстровано зростання показника сформованості на середньому рівні на 12 %, в той час в експериментальній групі він зріс на 31,5%.

Результати остаточного діагностування продемонстрували наступні результати: достатній рівень сформованості спостерігаємо у контрольній групі – 13% , експериментальна група – 20%. З огляду на отримані дані можна зробити висновок про те, що фахова підготовка майбутніх педагогів початкових класів разом із запропонованим нами комплексом заходів є ефективним у формуванні умінь формувального оцінювання учнів серед майбутніх учителів початкових класів

ВИСНОВКИ

У результаті педагогічного дослідження та на основі категоріального аналізу наукових джерел з'ясовано, що питання оцінювання навчальних досягнень учнів та формувального оцінювання зокрема, є багатограним та складним процесом. Сучасні педагогічні дослідження розглядають контроль та оцінювання знань та умінь учнів як найбільш важливі та обов'язкові елементи навчально-виховного процесу в структурі освітньої діяльності. З огляду на це оцінювання освітньої діяльності є динамічною сферою педагогічної діяльності, що вимагає постійно вдосконалювати методи та форми роботи з метою покращення якості освітнього процесу.

Готовність до формувального оцінювання розглядається у якості інтегративного утворення, здатності до професійної діяльності на основі комплексу фахових методичних знань, умінь, навичок і якостей особистості майбутнього вчителя початкових класів.

Формувальна діяльність учителя початкових класів наразі вийшла на перший план у контексті сучасної модернізації освітнього процесу в Україні. Завдяки постійному аналізу процесу навчання, рефлексії вона стала провідною формою оцінювання. Із застосуванням цієї форми оцінювання учні здатні самостійно усвідомлювати власні здібності та можливості у навчанні. Початкова школа повинна стати основою для успішного впровадження формувального оцінювання.

У ході аналізу нормативних документів з теми кваліфікаційного дослідження та освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 013 «Початкова освіта», було досліджено, що законодавчі акти передусім використовують компетентнісний підхід для характеристики особливостей організації освітнього процесу. Зокрема, ними передбачено, що протягом своєї професійної фахової підготовки майбутні вчителі початкових класів мають оволодіти компетентностями предметного та фахового спрямування. Окрім цього, з'ясовано, що питання оцінювання освітніх досягнень учнів висвітлюється достатньо детально. Але, зважаючи, що така

форма оцінки знань та умінь учнів як формувальне оцінювання, тільки набирає поширення, то і питання підготовки майбутніх педагогів початкових класів до формувального оцінювання потребує більш ґрунтовного дослідження.

Нами виділено такі компоненти готовності до формувального оцінювання: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, та рефлексивний.

Серед критеріїв сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання визначено: аксіологічний, когнітивний, праксеологічний, рефлексивний. Відповідно до визначених критеріїв було виокремлено три рівні сформованості готовності до формувального оцінювання: початковий, середній та достатній рівні. Окрім цього були виділені та схарактеризовані показники сформованості за кожним виділеним критерієм та рівнем.

Констатувальне діагностування в середньому продемонструвало такі показники рівня сформованості готовності до формувального оцінювання: 69,25% – початковий, 20,25% – середній, 10,5% - достатній.

Проміжне діагностування показало наступні результати: у контрольній групі зареєстровано зростання показника сформованості на середньому рівні на 12 %, в той час як в експериментальній групі він зріс на 31,5%.

Процес формування умінь формувального оцінювання майбутніх учителів початкових класів здійснюється у навчальній та виховній діяльності як цілісний процес, заснований на загально педагогічній та фаховій складових професійної освіти і спрямований на засвоєння майбутніми фахівцями сукупності знань, значущих і практичних умінь, становлення їх особистісних якостей, набуття досвіду педагогічної та виховної діяльності, формування комунікативних і організаторських здібностей, ціннісних орієнтацій.

Підвищення рівня сформованості умінь формувального оцінювання серед майбутніх учителів початкових класів в умовах фахової підготовки

передбачає реалізацію комплексу методичних прийомів та засобів організації круглих столів, дискусій, диспутів, у тому числі у режимі онлайн. Це все сприяє підвищенню якості оцінювальної діяльності студентів та покращення вмінь формувального оцінювання майбутніх учителів початкових класів.

До найбільш ефективних форм роботи належать робота з різноманітними інформаційними джерелами та добір навчальних матеріалів, спроба створення власних методик та технологій організації формувального оцінювання, в тому числі з використанням ІКТ-технологій, розробка електронних контрольних-вимірних матеріалів, організація, створення портфоліо.

Результати проміжного діагностування продемонстрували, що рівень сформованості вмінь формувального оцінювання у майбутніх вчителів початкових класів підвищився, порівняно із результатами констатувального діагностування. Зокрема, у контрольній групі зареєстровано зростання показника сформованості на середньому рівні на 12 %, в експериментальній групі він підвищився на 31%. Одночасно спостерігаємо зниження показників початкового рівня в обох групах

Результати остаточного етапу діагностування, проведеного після завершення формувального експерименту показали, що в експериментальній групі відбулося зростання показників на середньому та достатньому рівні порівняно з контрольною групою. Зокрема, достатній рівень сформованості спостерігаємо у контрольній групі – 13% , експериментальна група – 20%. Натомість середній рівень сформованості вмінь формувального оцінювання у контрольній групі знаходить на рівні 32%, тоді як в експериментальній групі – 56%.

Проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до формувального оцінювання є перспективною та потребує подальших досліджень й вдосконалення змісту, форм та методів роботи щодо підготовки студентів до формувального оцінювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амоношвили Ш.А. Обучение, оценка, отметка. Москва, 2000. 96 с.
2. Бабанский Ю. К. Педагогика. Москва, 1988. 478 с.
3. Бакурадзе А.Б. «Иновационные способы оценивания учебной деятельности школьников» по материалам проектов «Система многоуровневой оценки учебной деятельности учащихся» Москва, 2005. 34 с.
4. Балл Г. О. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці. *Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти*. Київ, 1994. 384 с.
5. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем. Воронеж, 1977. 304 с.
6. Бережинська Т.В. Готовність вчителя до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, 2005 URL: <http://www.library.udpu.org.ua> (дата звернення 29.10.2020)
7. Бібік Н. М.. Нова українська школа: Порадник для вчителя. Київ, 2018. 160 с.
8. Борисенко І. Функції оцінювання навчальних досягнень учнів початкових шкіл Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. *Studies in Comparative Education*, 2013. № 1. С. 35–40.
9. Вашуленко М. С. Комплексний підхід до фахової підготовки сучасного вчителя початкових класів: Монографія. Глухів, 2012. 311 с.
10. Вілмут Дж. Булах І. Є., Мруги М. Р.. Використання портфоліо для навчання та оцінювання : навч. посібн. Київ, 2007. 48 с
11. Вілмут Дж., Булах І.Є., Мруги М.Р. Оцінювання для навчання: навч.посіб. Київ, 2007. 170 с.
12. Гудзик І.П, Оцінювання результатів навчання у школах України. Розвиток навичок критичного мислення учнів у контексті розробки стандартів освіти України: матеріали міжнар. наук. практ.конф. Київ, 2001.С.93-99

13. Гопкінс Дейвід. Оцінювання для розвитку школи. Львів, 2003. 256 с.
14. Гронлунд Норман Е. Оцінювання студентської успішності : практичний посібник. Київ, 2005. 312 с
15. Гусейн Т. Торстен Г., Тайджиман А. Моніторинг стандартів освіти: чому і як усе починалося. *Моніторинг стандартів освіти*. Львів, 2003. С. 15-41
16. Дементієвська Н. Формуюче оцінювання в курсі допрофільної підготовки за програмою Intel «Шлях до успіху». *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2012. № 2. С. 60–69.
17. Дьяченко М. И. Кандыбович Л. А.. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск, 1976. 176 с.
18. Завіна В. І. Омеляненко С. В. Контроль за навчальною діяльністю молодших школярів. Навчальний посібник для студентів педагогічних факультетів. Кіровоград, 2001 164 с
19. Зельман М. Національне оцінювання навчальних досягнень учнів (досвід США). *Тестування і моніторинг в освіті*, 2008. №9 С.24-29
20. Зязюн І. А., Помиткін Е. О., Іванова Т. В. Діагностика і розвиток педагогічної майстерності у професійних навчальних закладах : кол. моногр. *Інт пед. освіти і освіти дорослих АПН України*. Київ, 2007. 262 с.
21. Інструктивно-методичні матеріали щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів URL : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/39144/ (дата звернення 29.10.2020)
22. Исаев И. Ф., Шиянов Е. Н., Сластенин В.А. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва, 2002. 576 с.
23. Кабан Л.В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4471 (дата звернення 29.10.2020)

24. Канівець Т. М. Основи педагогічного оцінювання : навчально-методичний посібник/ Ніжин, 2012. 102 с
25. Канивец П. Модели и методы оценки качества подготовки и повышения конкурентоспособности специалистов: дис. канд. эконом. наук, 2004. 230 с
26. Ковалева, Г.С. Основные результаты международного исследования образовательных достижений учащихся PISA-2000. *Народное образование*, 2003. № 5. С. 85—22.
27. Кокарева З.А. Оценочная деятельность в начальной школе: учебно-методическое пособие. Вологда, 2006.
28. Компетентнісний підхід у шкільному навчанні URL: http://zaochna-shkola.at.ua/formuvannja_kompetentnostej.doc. (дата звернення 29.10.2020)
29. Концепція Нової української школи. URL: www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 15.04.2018).
30. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 20.08.2018).
31. Ксензова, Г.Ю. Оценочная деятельность учителя. Москва, 1999. 121 с.
32. Кузьмина Н. В. Понятие «педагогическая система» и критерии системного педагогического исследования. Ленинград, 1980. – 210 с.
33. Кумарина Г.Ф. Педагогическая оценка в начальной школе: роль и основные функции. *Педагогическая диагностика*. 2010. №5 С.73-82
34. Лернер И. Я. Проблемное обучение. Москва, 1974. 274 с.
35. Локшина О. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2009. № 2. С. 107–113.

36. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу : теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ, 2009. 404 с.
37. Ляшенко О. І., Лукіна Т. О., Булах І. Є. Мруга, М. Р.. Методика і технології оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу: посібник. Київ, 2012
38. Максимова Н.Ю. Оценочная деятельность учителя и формирование самооценки школьника. *Вопросы психологии*. 2010.- №5 С.28-35
39. Мартиненко С. М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія. Київ, 2008. 434 с.
40. Маряшина И.В. Традиционная и инновационная системы оценки качества знаний и умений учащихся: пути обновления, новые подходы, принципы. Научно-практическая конференция ученых и студентов с дистанционным участием. – URL: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/2963-2012-05-30-09-29-31> (дата обращения 27.12.2019).
41. Матвієнко О. В. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної взаємодії : монографія. Київ, 2009. 384 с.
42. Мильченко Л.В. Формирование оценочных компетенций будущего учителя: акмеологический подход URL: <http://sociosphaera.com/publication/conference/2012/149/formirovanieocenochnyhkompetencijbuduwegouchitelyaakmeologicheskijpodhod> (дата звернення 29.10.2020)
43. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя. Москва, 1998. 200с
44. Морзе Н. В. Барна О. В., Вембер В. П. Формувальне оцінювання : від теорії до практики. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2013. № 6. С. 45–57
45. Мороз О. Г. Професійна адаптація молодого вчителя. Київ, 1980. 95 с.

46. Москалик Г. Ф., Максимова Л. П. Проблеми зниження успішності учнів 10–11 класів з профільних предметів. *Імідж сучасного педагога*: електрон. наук. фаховий журна. 2019. № 3 (186). С. 71–75.

47. Онопрієнко О.В. Портфоліо як засіб контролю результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу. 2016. URL: http://abclab.ucoz.ua/load/didaktika_pochatkovojLshkoli/portfolio_jak_zasib_kontrolju_rezultativ_navchannja_uchniv_na_zasadakh_kompetentisnogo_pidkhodu/4-1 (дата звернення 29.10.2020)

48. Пачина, А. Г. Оценочная деятельность педагога как фактор развития учебной деятельности младших школьников. *Нач. шк. плюс до и после*, 2011. № 11. С. 21–28.

49. Педагогічна Конституція Європи. Преамбула. Вища освіта України, 2013. № 3. С. 111–116.

50. Пинская М. А. Формирующее оценивание : оценивание в классе : учебн. пособие. Москва, 2010. 264 с.

51. Поликарпова В. В. Развитие оценочной деятельности учителя в процессе его профессионального становления: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. Санкт-Петербург, 2009. 35 с.

52. Полонский В. М. Оценка знаний школьников. Москва, 1981. 96 с.

53. Полякова О. Реалізація компетентнісного підходу в оцінювальній діяльності вчителя початкових класів. *Рідна школа*, 2013. №11. С. 69-72

54. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 02.04.2018).

55. Проект «Фінська підтримка реформи української школи». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246_001-18?lang=en (дата звернення: 16.05.2019).

56. ПРОЄКТ Освітньо-професійна програма підготовки за спеціальністю 013 Початкова освіта [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу:

<https://drive.google.com/file/d/16Mn0tU5mPaDbQ5XIIIMBleb3MzqCw5iQ7/view>.

(дата звернення 29.11.2020)

57. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.

58. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013. URL: www.president.gov.ua/documents/15828.html (дата звернення: 05.02.2018).

59. Радул В В. Діагностика особистості майбутнього вчителя. Київ, 1995. 150 с.

60. Реан А.А., Бордовская Н.В. Педагогика: учебник для вузов. Санкт-Петербург, 2000. 304 с.

61. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ, 2012. 504 с.

62. Сериков, В.В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем. Москва, 1999. 272 с.

63. Сизинцева Е.П. Об оценочной компетентности педагога. URL: www.gramota.net/materials/1/2011/5/45.html (дата звернення 29.10.2020)

64. Соколов, В.С. Оценка качества подготовки специалиста в российской высшей школе. *Педагогика*, 2006. № 6. С. 3—9.

65. Байбара Т., Бібик Н., Вашуленко М., Савченко О. Система контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи : методичні рекомендації. Київ, 2001. 107 с

66. Суслов А. Система оценки качества подготовки специалиста. *Качество. Инновации. Образование*. 2005. №3. С. 58–61

67. Топольницька О. О. Психологічні особливості формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів. *Наукові розробки молоді на сучасному етапі*. Київ, 2018. С. 572–573.

68. Щербак О.І., Софій Н.З., Бович Б.Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень: навч. методичний посібник. Івано-Франківськ, 2014. 136 с.

69. Фідкевич, О.Л., Бакуліна, Н.В. Теорія і практика формувального оцінювання. Київ, 2019
70. Фишман И. С. Голуб Г. Б.. Формирующая оценка образовательных результатов учащихся : методическое пособие. Самара, 2007. 244 с.
71. Шакиров Р. Х., Кыдыралиева М. Ф., Сахарова Г. Н., Буркитова А. А. Формативное оценивание на уроках. Практическое пособие для учителя. Бишкек, 2012. 76 с.
72. Шамова, Т.И. Белова С.Н. Современные средства оценивания результатов обучения в школе. Москва, 2007. 192 с.
73. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. Москва, 1996. 96 с.
74. Янкович О. І. та ін. Освітні технології сучасних навчальних закладів: навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2015. 212 с
75. Andrew C. Compulsory Assessment System in the INCA Countries : Thematic Probe / Catherin Andrew, Ruth Brown, Claire Sargent, Sharon O'Donell. – London, 2007. 94 p
76. Babenko T. V. The development of information culture of the future teacher of history // Development and modernization of pedagogical and psychological sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine: Collective monograph. Lublin, 2017. Vol. 1 336 p
77. Black P., William D. Seven Strategies of Assessment for Learning. Oxford, 2008. 135 p.
78. Clarke S., McCallum B., Lopez-Charles G. Gillingham partnership formative assessment project 2000-2001. London, Uk, 2002
79. Harlen W. Effective teaching of science: a review of research. Scottish Council for Research in Education, Edinburgh, 1999. 105 p
80. Heritage M. The process of formative assessment. Presentation at the meeting of Iowa Assessment for Learning Institute. Des Moines, IA: Iowa Assessment for Learning Institute, 2009

81. Joint Committee on Standards for Educational Evaluation. The student evaluation standards: How to improve evaluations of students. Ed. A.R. Gullickson; American Association of School Administrators. Thousand Oaks, CA: Corwin Press; Educational Policy Leadership Institute, 2003. 240 p.

82. Shepard L.A. Formative assessment: Caveat emptor «ETS Invitational Confence The Future of Assessment: Shaping Teaching and Learning» [Электронный ресурс]. New York: ETS Invitational Conference, 2005. 37 p. URL: http://www.cpre.org/ccii/images/stories/ccii_pdfs/shepard%20formative%20assessment%20caveat%20emptor.pdf (дата звернення: 03.11.2016).

Анкета-опитувальник для студентів

Шановні студенти!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні, що спрямоване на вдосконалення у педагогічному ЗВО процесу формування умінь формувального оцінювання майбутніх учителів початкових класів.

Ваші відверті та вичерпні відповіді допоможуть виявити рівень сформованості умінь формувального оцінювання серед студентів, майбутніх вчителів початкових класів та визначити шляхи для оптимізації навчального процесу із забезпечення такої підготовленості в педагогічному ЗВО.

1. Чи знайомі ви з поняттям «формувальне оцінювання»? Дайте визначення цього поняття. У чому полягає його зміст?

а) так знайомий, можу навести формулювання:

б) знайомий, але чіткого формулювання дати не можу;

в) ні, не знайомий, але щось про нього чув

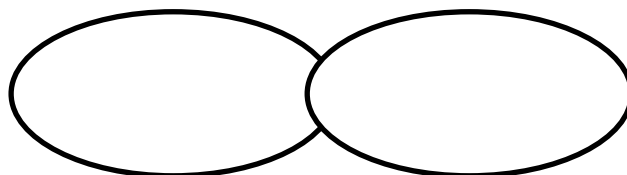
г) ніколи не чув про таке поняття

2. Дайте визначення таким поняттям як: «зовнішнє оцінювання» та «внутрішнє оцінювання».

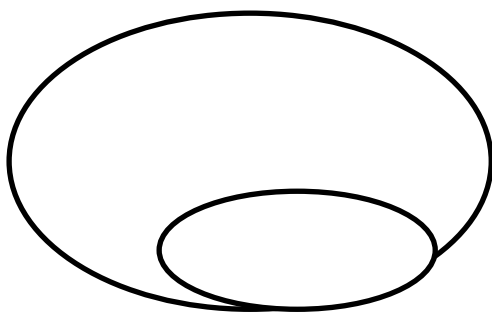
Охарактеризуйте риси, що притаманні обом поняттям.

3. На вашу думку, як між собою співвідносяться поняття «оцінювання» та «формувальне оцінювання»

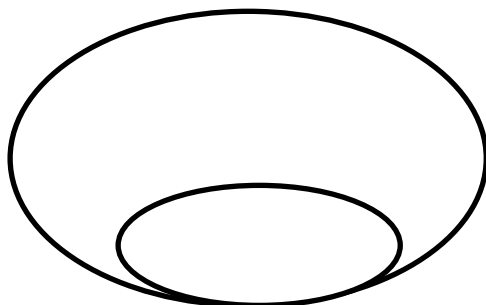
а)

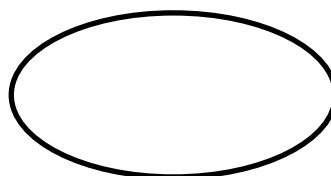
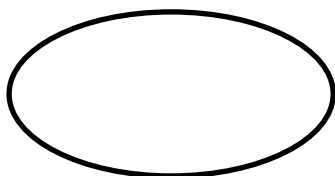
б)

в)

г)

Використовуючи таблицю, обґрунтуйте свою відповідь, якщо це необхідно.

	Схожості	Відмінності
Оцінювання		
Формувальне оцінювання		

4. Розподіліть наступні підходи до оцінювання між формувальним та традиційним типами оцінювання:

-
- Оцінювання знань з предмета;
 - Оцінювання результатів проектної діяльності
 - Оцінювання кінцевого результату
 - Оцінювання самостійності, співробітництва, процесу навчання
 - Оцінювання вчителем
 - Оцінювання учнями, самооцінювання
 - Отримання звіту про результати навчання учнів, їх ранжування
 - Отримання більш повної картини навчання кожного учня зокрема, його поступу у досягненні цілей

5. Знайдіть відповідності між собою видом формувального оцінювання та його цілями:

Вхідне/попереднє оцінювання	Поточне оцінювання	Підсумкове оцінювання

Спонування учнів до самоспрямування у навчанні та співробітництва

Перевірка того, як учні розуміють особливості власного мислення, та заохочення їх до рефлексії

Перевірка рівня учнівських знань та вмінь і навичок

Відстежування прогресу в навчанні учнів

Визначення навчальних потреб учня

6. Чи можете ви вказати прізвища українських чи зарубіжних вчених, що займаються дослідженням проблеми формуального оцінювання?

7. На Вашу думку, чи необхідно в педагогічному ЗВО здійснювати роботу з формування умінь формуального оцінювання серед студентів-майбутніх вчителів початкових класів?

- а)вкрай необхідно
- б) необхідно значною мірою
- в) бажано, але не обов'язково;
- г) не можу відповісти;

8. Позначте принципи, яких на вашу думку, необхідно дотримуватись під час запровадження формуального оцінювання у закладах освіти :

- Вчитель постійно забезпечує зворотній зв'язок, надаючи учням коментарі, зауваження, поради щодо їх діяльності.
Учні не беруть активну участь в організації процесу їх власного навчання.
- Вчитель не змінює техніки та технології навчання, а притримується усталених та постійних технік.
- Вчитель усвідомлює, що оцінювання тільки за допомогою виставлення деякої кількості балів різко підвищує мотивацію та самооцінку учня.
- Вчитель усвідомлює необхідність навчити учнів принципам і способам покращення власних результатів.

9. На Вашу думку, які фахові дисципліни сприяють формуванню та умінь формуального оцінювання серед майбутніх вчителів початкових класів? Наведіть приклади із власного досвіду вивчення таких дисциплін.

10. На Вашу думку, в чому полягає специфіка формування умінь формувального оцінювання майбутнього вчителя початкових класів?

Наведіть приклади.

11. Як ви оцінюєте свій рівень сформованості умінь формувального оцінювання? Обґрунтуйте свою відповідь.

12. На вашу думку, яких знань з сфери впровадження формувального оцінювання вам бракує для того щоб здійснювати майбутню професійну діяльність в умовах сучасного освітнього простору?

Анкета-опитувальник для студентів

Шановні студенти!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні, що спрямоване на вдосконалення у педагогічному ЗВО процесу формування умінь формувального оцінювання майбутніх учителів початкових класів.

Ваші відверті та вичерпні відповіді допоможуть виявити рівень сформованості умінь формувального оцінювання серед студентів, майбутніх вчителів початкових класів та визначити шляхи для оптимізації навчального процесу із забезпечення такої підготовленості в педагогічному ЗВО.

1. Як Ви вважаєте, чи є необхідним формувати вміння формувального оцінювання майбутніх учителів початкової освіти в педагогічних ЗВО?

- А) ні, це лише створює додаткові проблеми вчителів;
- Б) так, це відкриває педагогові нові професійні можливості;
- В) так, адже створює комфортні умови для навчання учнів.

2. Формувальне оцінювання має на меті:

- А) підвищити якість знань
- Б) оцінити якість знань;
- В) сформувані для учня комфортні умови для освіти та розвитку;.

3. Оберіть твердження, що стосуються саме формувального оцінювання:

- Перевіряє як триває навчання;
- Перевіряє, що було вивчено
- Оціночне: вимірює досягнення певного рівня
- Діагностувальне: ідентифікує сфери, де необхідне покращення

- Судить про якість
- Ідентифікує недоліки і покращує навчання
- Здійснюється протягом навчального процесу
- Відбувається в кінці навчального процесу
- Змушує учнів конкурувати між собою
- Допомагає учням вчитись один в одного

4. Заповніть таблицю, вказавши цілі формульовального оцінювання, яких варто дотримуватись перед початком роботи та у процесі роботи:

Формувальне оцінювання	
Перед початком роботи	У процесі роботи
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

5. Закінчіть речення: «Чітко визначені цілі допомагають вчителю...».

6. Як ви розумієте поняття «рефлексія» в освіті?

7. На вашу думку чим стратегія «мозковий штурм» відрізняється від стратегії «гронування»?

8. Розподіліть у правильному порядку дії педагога, щодо алгоритму діяльності вчителя щодо організації формувального оцінювання.

- Забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання
- Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей.
- Ознайомлення учнів із критеріями оцінювання
- Забезпечення можливості й уміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія).
- Корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

9. Знайдіть відповідності між техніками навчання та їх описом:

Техніка «Перевірка помилковості розуміння»	<i>Учитель зупиняє пояснення і просить учнів показувати йому сигнали рукою, які свідчать про розуміння або нерозуміння матеріалу.</i>
Техніка «Формувальне опитування»	<i>дозволяє забезпечувати швидкий зворотний зв'язок, за допомогою якого учні повідомляють, чого вони навчилися за тиждень і які труднощі у них виникли.</i>
Техніка «Трихвилинна пауза»	<i>педагог надає учням можливість обміркувати поняття, ідеї заняття, зв'язати з попереднім матеріалом, знаннями і досвідом, а також з'ясувати незрозумілі моменти</i>
«Тижневі звіти»	<i>педагог задає додаткові уточнюючі питання, що дозволяють дитині проаналізувати, узагальнити, зробити висновки з пройденого матеріалу</i>
Техніка «Сигнали рукою»	<i>педагог навмисно дає учням типові</i>

	<i>помилкові поняття або передбачувані помилкові судження, а потім просить учнів висловити свою згоду або незгоду зі сказаним і пояснити свою точку зору</i>
--	--

10. Заповніть таблицю, вказавши відомі вам засоби, відповідно до зазначених методів формувального оцінювання.:

Методи формувального оцінювання			
Графічні	Наочні	Текстові, відео, фото	Консультації

11. Як ви вважаєте у чому полягає особливість використання методу проектів у роботі з учнями початкових класів?

12. Вкажіть компоненти формувального оцінювання

- цілепокладання
- розробка критеріїв
- зворотній зв'язок
- само- взаємооцінювання

- встановлення фактичного рівня знань
- оформлення результату діяльності за допомогою бальної системи